

LIETUVOS SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTROS AGENTŪRA
LITHUANIAN DEVELOPMENT AGENCY FOR SMALL
AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

LIETUVOS SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO BŪKLĖ

**SMALL AND MEDIUM-SIZED
BUSINESS IN LITHUANIA**

VILNIUS 2004

ISBN 9955-526-17-3

LIETUVOS SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO BŪKLĖ

Leidinį parengė Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūros darbuotojai:
A. Darulis, V. Jakštienė, dr. I. Krutkienė, V. Makauskienė.

Leidinį parėmė Lietuvos Respublikos ūkio ministerija.

Skelbiant ar naudojant leidinyje pateiktą informaciją, nuoroda į šį leidinį būtina.

Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra

Gedimino pr. 38/2, LT-01104 Vilnius

Tel. (5) 261 92 19

Faks. (5) 261 92 07

El. paštas svv@svv.lt

<http://www.svv.lt>

<http://www.eBirza.lt>

Išleido LĮ „Kriventa“

Tel./faks. (5) 265 06 29

UDK 334(474.5)

Li331

TURINYS

IŽANGA	7
1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO SUBJEKTŲ SAMPRATA	8
2. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ VAIDMUO ŠALIES ŪKYJE	9
3. VEIKIANČIŲ MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ STRUKTŪRA.....	16
4. VEIKIANČIŲ MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ SKAIČIAUS KAITOS TENDENCIJOS	21
5. DIRBANČIŲJŲ PASISKIRSTYMAS IR JŲ DARBO UŽMOKESTIS LIETUVOS ĮMONĖSE.....	25
6. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSINIAI RODIKLIAI	33
7. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ UŽSIENIO PREKYBA	37
8. INDIVIDUALI VEIKLA.....	43
9. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ.....	46
PRIEDAI.....	51
1. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas.....	53
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. sausio 9 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl valstybės neremtinės veiklos rūšių sąrašo patvirtinimo“	57

CONTENT

INTRODUCTION	61
1. THE CONCEPT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS ENTITIES	63
2. THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN THE NATIONAL ECONOMY	64
3. THE STRUCTURE OF OPERATING SMEs	71
4. VARIATION TENDENCIES IN THE NUMBER OF OPERATING SMEs.....	76
5. DISTRIBUTION OF EMPLOYEES AND WAGES IN LITHUANIAN ENTERPRISES	81
6. FINANCIAL INDICATORS OF SMEs	89
7. FOREIGN TRADE OF SMEs	93
8. INDIVIDUAL ACTIVITY	99
9. COMPARATIVE ANALYSIS OF SMEs	102
APPENDICES	107
1. Law on the Amendment to the Law on Small and Medium-Sized Business Development of the Republic of Lithuania.....	108
2. Resolution No 4 of 9 January 2003 of the Government of the Republic of Lithuania on the Approval of the List of Types of Non-Supportable Activities by the State.....	111

LIETUVOS SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO BŪKLĖ

LEIDINYJE VARTOJAMŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

SVV – smulkus ir vidutinis verslas

ES – Europos Sąjunga

ES-15 – penkiolika ES šalių senbuvių

Europos ekonominės erdvės šalys – ES-15 ir Norvegija, Islandija ir Lichtenšteinas

MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės

BVP – bendrasis vidaus produktas

UAB – uždaroji akcinė bendrovė

AB – akcinė bendrovė

IĮ – individuali įmonė

ŪB – ūkinė bendrija

KŪB – komanditinė ūkinė bendrija

TŪB – tikroji ūkinė bendrija

KB – kooperatinė bendrovė

EUROSTAT – Europos Sąjungos statistikos tarnyba

A – žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė

B – žuvininkystė

C – kasyba ir karjerų eksploatavimas

D – apdirbamoji gamyba

E – elektros, dujų ir vandens tiekimas

F – statyba

G – didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių, motociklų remontas, asmeninių ir buitinių daiktų taisymas

H – viešbučiai ir restoranai

I – transportas, sandėliavimas ir ryšiai

J – finansinis tarpininkavimas

K – nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla

L – viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas

M – švietimas

N – sveikatos priežiūra ir socialinis darbas

O – kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla

IŽANGA

Analizuodami Europos Sąjungos (ES) ir kitų išsivysčiusių šalių patirtį galime pastebėti, kad rinkos ekonomikos konkurencingumą bei augimą didele dalimi lemia smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) plėtra. Šis ūkio sektorius greičiausiai pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, sukuria naujų darbo vietų tose veiklose, kurių prekės ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą.

Vis didėjanti SVV svarba bei jo įtaka ekonominiam šalių vystymuisi lemia ypatingą visuomenės dėmesį analizuojant SVV plėtros procesus, tendencijas ir perspektyvas bei ieškant efektyvių SVV sektoriaus rezultatyvumo didinimo būdų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programoje pabrėžta, jog SVV yra valstybės ekonomikos pagrindas ir būtina visuomenės vidurinės klasės formavimosi sąlyga, todėl reikia sudaryti kuo palankesnę aplinką šio verslo įmonių plėtrai.

Nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio išsivysčiusiame industriniame pasaulyje vykdoma intensyvi SVV plėtros stebėseną, moksliniai ieškojimai ir prognozės, modeliuojamos šio nepaprastai dinamiško sektoriaus funkcinių raiškos galių optimizavimo galimybės.

2003 m. pabaigoje Europos ekonominės erdvės šalyse 99,7% visų įmonių sudarė mažos ir vidutinės įmonės (MVI). Jos buvo įdarbinusios 69,7% visų dirbančiųjų Europos ekonominės erdvės šalyse, sukūrusios 50,9% bendrosios pridėtinės vertės. Lietuvos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių buvo panaši į kitų Europos šalių įmonių struktūrą. 99,4% visų Lietuvos įmonių sudarė MVI, kurios buvo įdarbinusios 69,7% visų šalies dirbančiųjų, jose sukurta 68,2% bendrosios pridėtinės vertės.

Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra parengė ir išleido leidinį „Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo būklė“, kuriame išanalizuota 2000–2003 m. Lietuvos SVV būklė ir pateikti pagrindiniai MVI veiklą apibūdinantys rodikliai. Tai antrasis Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūros leidinys, pateikęs Lietuvos SVV būklės apžvalgą. Pirmąjį tokį leidinį Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra išleido 2003 m.

Tikimės, kad Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo būklės apžvalga padės geriau suprasti ir įvertinti SVV reikšmę šalies ekonomikai. Manome, jog leidinys bus naudingas tiems, kurie analizuoja SVV plėtros situaciją šalyje, atlieka šio proceso stebėseną, lygina SVV plėtros tendencijas tarptautiniu mastu, bei pasitarnaus tiems, kurie formuoja SVV plėtros politiką, jos įgyvendinimą, atlieka verslo plėtros ekonominių pasekmių įvertinimą.

1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO SUBJEKTŲ SAMPRATA

MVĮ samprata Lietuvoje šiuo metu atitinka Europos Komisijos rekomendacijas. Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas 1996 m. balandžio 6 d. Europos Komisijos rekomendaciją dėl mažų ir vidutinių įmonių sampratos (96/280/EC), 2002 m. spalio 22 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo redakciją, kuri įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d. Įstatyme apibrėžti SVV subjektai, atitinkantys Europos Komisijos rekomendacijas, jiems teikiamos valstybės pagalbos formos, kitos šiam verslui svarbios nuostatos. Naujojoje redakcijoje nustatyta, kad SVV subjektai yra vidutinės ir mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą.

1 lentelė. Mažų ir vidutinių įmonių samprata

	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos / turto balansinė vertė	Savarankiškumas
Vidutinė įmonė	mažiau kaip 250	metinės pajamos neviršija 138 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 93 mln. Lt	yra savarankiška*
Maža įmonė	mažiau kaip 50	metinės pajamos neviršija 24 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. Lt	yra savarankiška*
Mikroįmonė	mažiau kaip 10	metinės pajamos neviršija 7 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 5 mln. Lt	yra savarankiška*

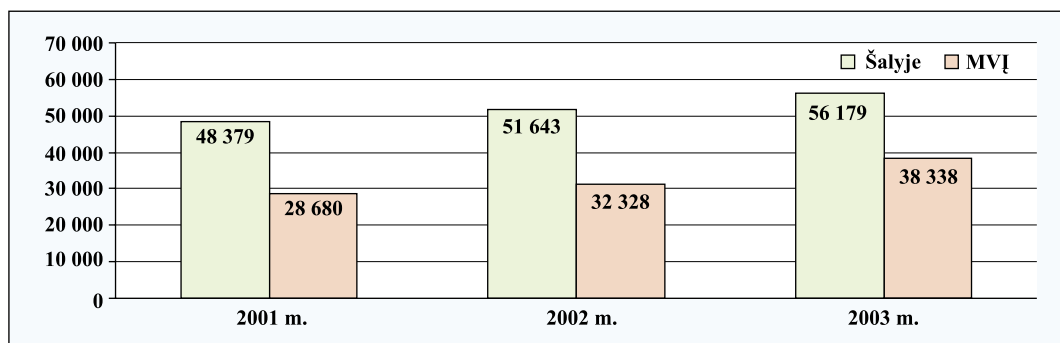
* Savarankiškomis įmonėmis laikomos visos įmonės, išskyrus tas, kurių 1/4 ar daugiau įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių priklauso vienai ar kelioms įmonėms, kurios nėra mažos ar vidutinės įmonės. Ši riba gali būti viršyta, jei įmonė priklauso investicinėms bendrovėms, fondams ar kitiems juridiniams asmenims, investuojantiems rizikos kapitalą į SVV.

2. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ VAIDMUO ŠALIES ŪKYJE

Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas iš svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies arba atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą. BVP yra visų prekių ir paslaugų, sukurtų šalyje per ataskaitinį laikotarpį, bendroji pridėtinė vertė, apskaičiuota rinkos kainomis. Kiekvienos ekonominės veiklos rūšies pridėtinė vertė gaunama iš bendrosios produkcijos vertės atėmus tarpinio vartojimo vertę.

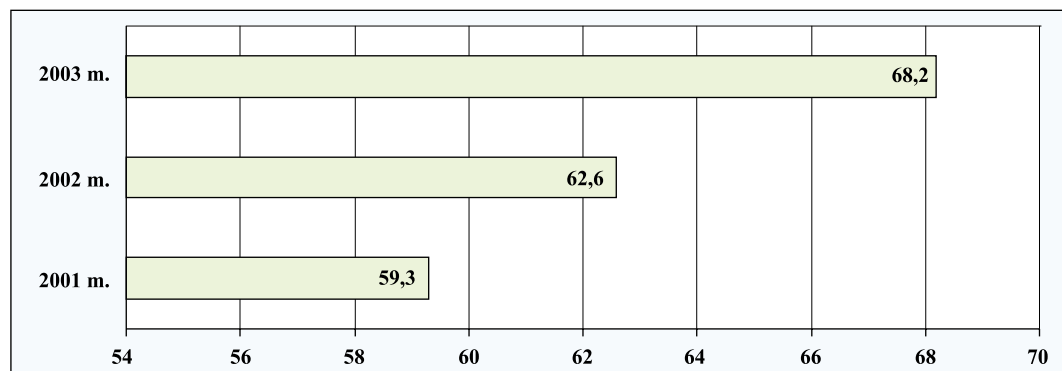
MVĮ sukurtas BVP parodo šių įmonių vaidmenį šalies ekonomikoje (1 pav.), kuris kasmet didėja.

1 pav. Bendrasis vidaus produktas, sukurtas šalyje bei mažose ir vidutinėse įmonėse 2001–2003 m., mln. Lt

MVĮ vaidmuo Lietuvos ekonomikoje taip pat gali būti įvertintas pagal sukurto BVP lyginamąją dalį (2 pav.). Šis vaidmuo ypač išaugo 2003 m., kai MVĮ sukurtas BVP pirmą kartą viršijo du trečdalius viso šalies BVP. Tai iš dalies parodo ir augantį MVĮ veiklos rezultatyvumą.

2 pav. Bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse 2001–2003 m., %

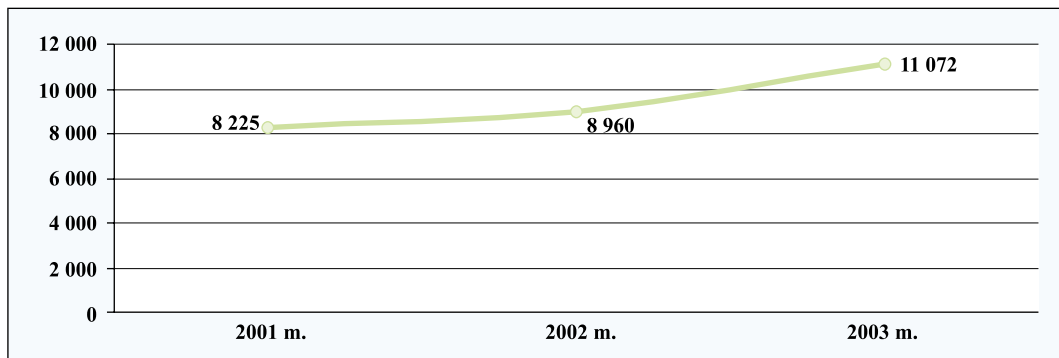
MVĮ 2003 m. pabaigoje sudarė 99,4% visų šalyje veikiančių įmonių, o jų sukurta BVP dalis siekė 68,2% viso šalies BVP. MVĮ dalis visame šalies BVP 2001–2003 m. nuolat augo. Didžioji dalis šalies BVP 2003 m. buvo sukurta didelėse įmonėse (2 lent.).

2 lentelė. Šalyje sukurto bendrojo vidaus produkto struktūra pagal įmonių dydį 2001–2003 m., %

Įmonių dydis pagal darbuotojų skaičių	2001 m.	2002 m.	2003 m.
iki 9 darbuotojų	14,5	15,3	18,1
nuo 10 iki 49 darbuotojų	18,9	20,5	22,4
nuo 50 iki 249 darbuotojų	25,9	26,8	27,7
250 ir daugiau darbuotojų	40,7	37,4	31,8
Iš viso	100,0	100,0	100,0

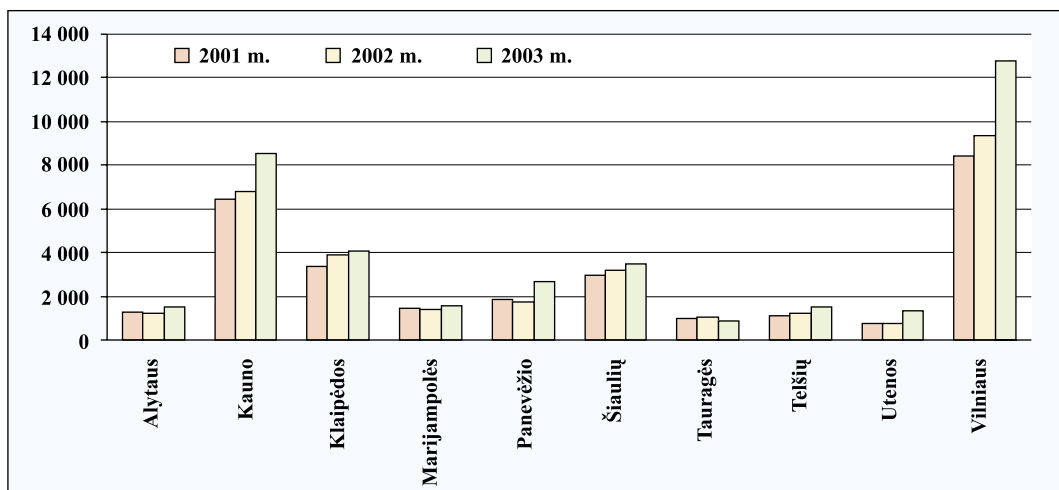
Tarpvalstybiniais palyginimams dažnai naudojamas BVP, sukurto vidutiniškai vienam gyventojui, rodiklis, nes jis tinka vertinant pasiektą ekonomikos išsivystymo lygį ir atitinkamai gyvenimo lygį atskirose valstybėse. Šis rodiklis taip pat svarbus vertinant MVĮ įtaką gyvenimo lygiui. MVĮ sukurtas BVP, tenkantis vienam gyventojui, 2001–2003 m. laikotarpiu padidėjo 34,6% ir 2003 m. sudarė 11 072 Lt vienam gyventojui (3 pav.). Kadangi visoje šalies ekonomikoje 2003 m. vienam gyventojui buvo sukurta 16 264 Lt BVP, tai MVĮ dalis siekė 68,1%. Tai atitinka bendrą MVĮ indėlį sukuriant šalies BVP.

3 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurtas bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui 2001–2003 m., Lt

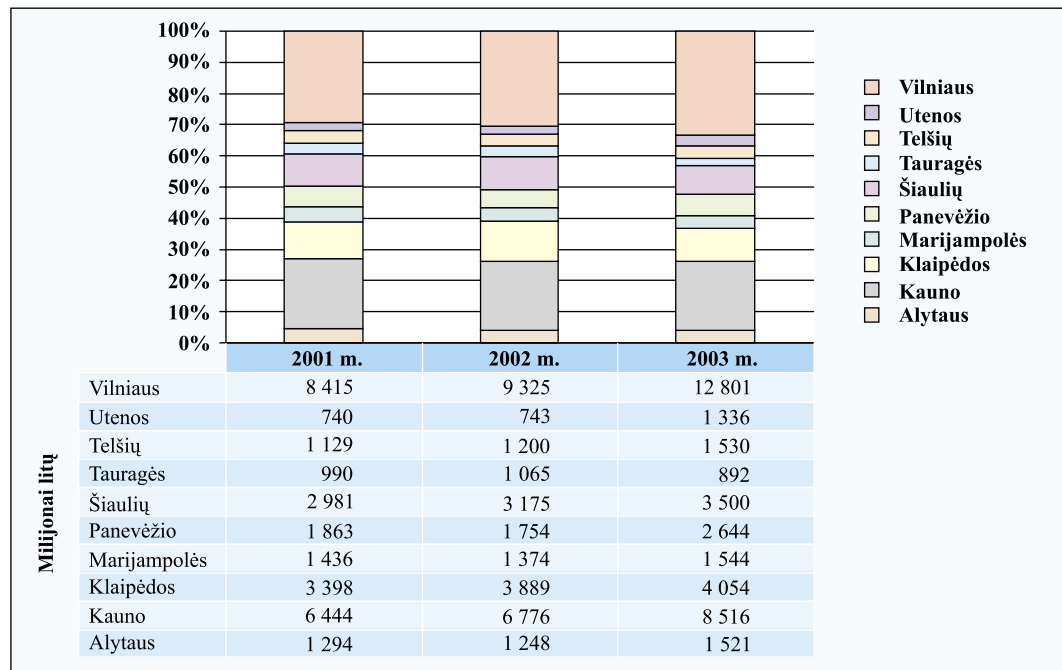

MVĮ analizei ir regioninės plėtros strategijai formuoti labai reikšmingi BVP skaičavimai pagal apskritis. Atskirose apskrityse verslas vystomas netolygiai ir pastebima didelė diferenciacija. MVĮ 2003 m. daugiausia BVP sukurta Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse (4 ir 5 pav.).

4 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurtas bendrasis vidaus produktas pagal apskritis 2001–2003 m., mln. Lt

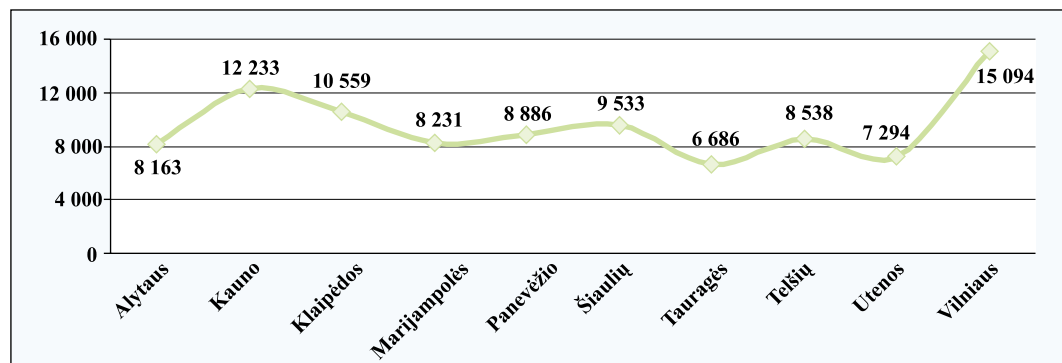

5 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurtas bendrojo vidaus produkto struktūra pagal apskritis 2001–2003 m.

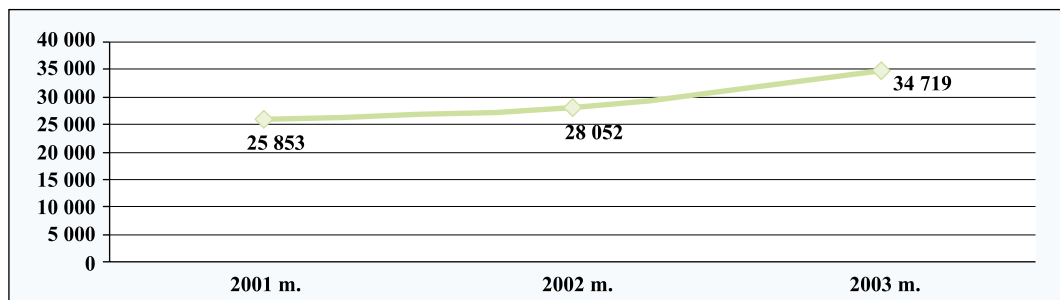
Pagal MVĮ sukurtą BVP, skaičiuojant vidutiniškai vienam gyventojui, taip pat pirmąja Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys (6 pav.). Minėtas rodiklis buvo šiek tiek mažesnis Šiaulių, Panevėžio ir Telšių apskrityse, o Tauragės apskrityje jis sudarė tik 60,4% šalies vidurkio ir 44,3% aukščiausio šalyje Vilniaus apskrities lygio. Tokie žymūs skirtumai parodo nevienodą MVĮ veiklos rezultatyvumą atskirose apskrityse, kuris maždaug atitinka tų apskričių pasiektą bendrą ekonominį lygį.

6 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurtas bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui (pagal apskritis) 2003 m., Lt

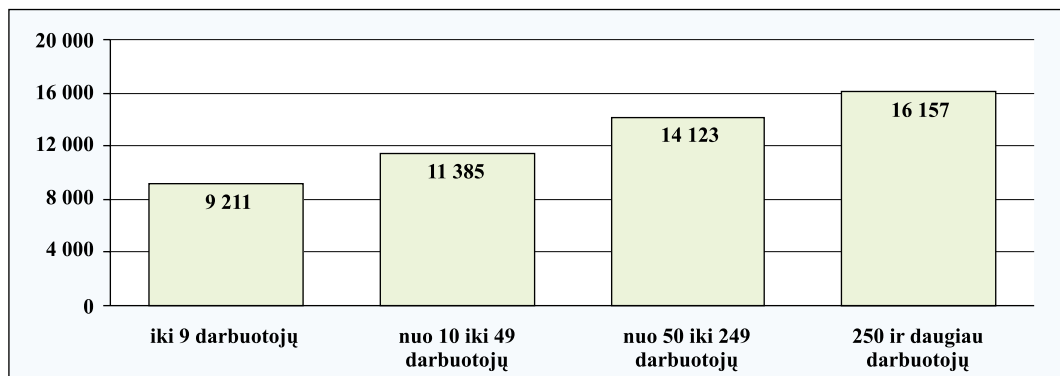
MVĮ sektoriaus analizei svarbus sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės rodiklis, kuris skaičiuojamas pagal įmonių ekonominės veiklos rūšis ir dydį. MVĮ sektoriaus sukurta bendroji pridėtinė vertė, skaičiuojant veikusiomis kainomis, 2001–2003 m. nuosekliai augo ir padidėjo nuo 25,8 mlrd. Lt 2001 m. iki 34,7 mlrd. Lt 2003 m. (7 pav.).

7 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurta bendroji pridėtinė vertė 2001–2003 m., mln. Lt

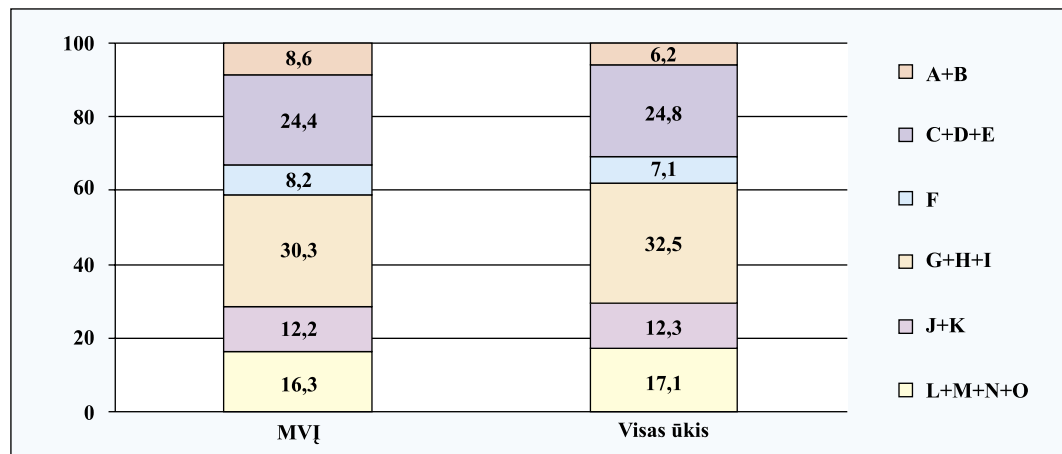
Didžioji bendrosios pridėtinės vertės dalis šalyje 2003 m. buvo sukurta didelėse įmonėse (8 pav.). Viso šalies ūkio ir MVĮ sukurtos bendrosios pridėtinės vertės struktūra pagal sustambintas pagrindines ekonominės veiklos rūšis mažai skiriasi (9 pav.). Šalies ūkyje 2003 m. bendroji pridėtinė vertė daugiausia buvo sukurta apdirbamojoje gamyboje (19,6%), didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje (17,6%), transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklose (13,3%), nekilnojamojo turto, nuomos ir kito verslo veiklose (10,1%).

8 pav. Bendroji pridėtinė vertė, sukurta šalyje 2003 m. (pagal įmonių dydžius), mln. Lt

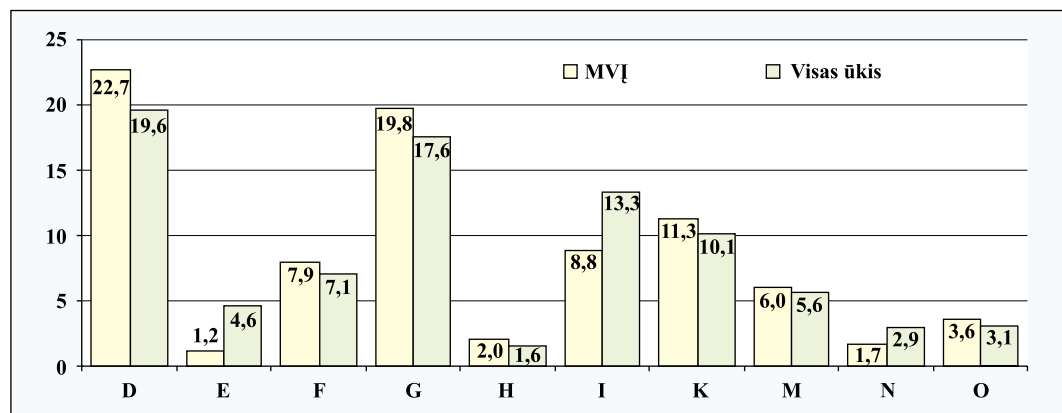
Viso šalies ūkio ir MVĮ sukurta pridėtinė vertė 2003 m. sparčiausiai augo statyboje (22,0%), apdirbamojoje pramonėje (14,1%), mažmeninėje ir didmeninėje prekyboje (11,1%), nekilnojamojo turto, nuomos ir kito verslo (7,4%), transporto, sandėliavimo ir ryšių (6,7%) veiklose. Šį augimą daugiausia lėmė darbo našumo didėjimas.

9 pav. Bendrosios pridėtinės vertės struktūra pagal sujungtas ekonominės veiklos rūšis 2003 m., %

A – žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė; B – žuvininkystė; C – kasyba ir karjerų eksploatavimas; D – apdirbamoji gamyba; E – elektros, dujų ir vandens tiekimas; F – statyba; G – didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių, motociklų remontas, asmeninių ir buitinių daiktų taisymas; H – viešbučiai ir restoranai; I – transportas, sandėliavimas ir ryšiai; J – finansinis tarpininkavimas; K – nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla; L – viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas; M – švietimas; N – sveikatos priežiūra ir socialinis darbas; O – kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla.

10 pav. Pagrindinių ekonominės veiklos rūšių įtaka sukuriant bendrąją pridėtinę vertę mažose ir vidutinėse įmonėse bei šalies ūkyje 2003 m., %

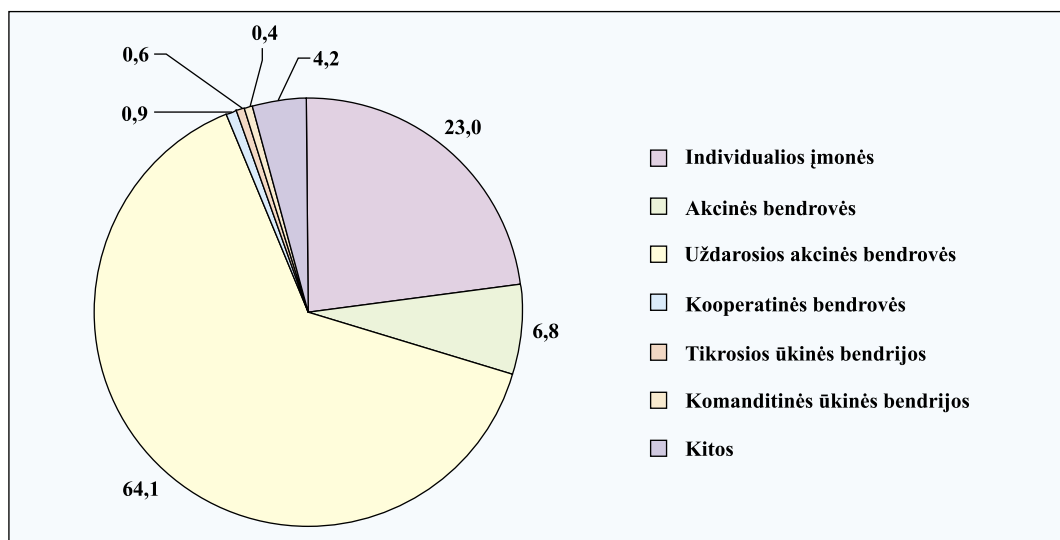

Matome, kad MVĮ sukurtos bendrosios pridėtinės vertės sandara atitinka visų šalies įmonių sukurtos bendrosios pridėtinės vertės struktūrą.

Nagrinėdami MVĮ sukurtos bendrosios pridėtinės vertės pasiskirstymą pagal ekonominės veiklos rūšis matome, jog 2003 m. didžiausią bendrosios pridėtinės vertės dalį sukūrė pramonės ir prekybos MVĮ.

Analizuodami MVĮ sukurtos bendrosios pridėtinės vertės pasiskirstymą pagal įmonių teisinės formas 2003 m. pastebime, jog didžiausią MVĮ bendrosios pridėtinės vertės dalį sukūrė uždarnosios akcinės bendrovės (UAB) (64,1%) bei akcinės bendrovės (AB) (6,8%) ir jų dalis per dvejus metus beveik nepakito. Reikšmingas individualių įmonių (IĮ) vaidmuo kuriant bendrąją pridėtinę vertę. Šios įmonės 2003 m. sukūrė 23,0% visos MVĮ sukurtos bendrosios pridėtinės vertės. Šis rodiklis per dvejus metus padidėjo daugiau kaip 2 procentiniais punktais. Kitų teisinių formų įmonių vaidmuo buvo mažai reikšmingas.

11 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurta bendroji pridėtinė vertė pagal įmonių teisinės formas 2003 m., %

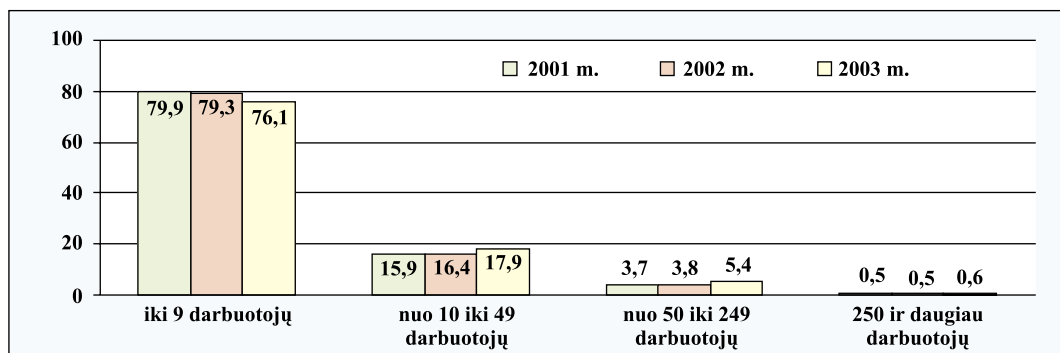

3. VEIKIANČIŲ MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ STRUKTŪRA

2003 m. pabaigoje tūkstančiui Lietuvos gyventojų teko 16 MVĮ, 1 km² Lietuvos plo-
to veikė 0,84 MVĮ. 2000–2003 m. veikiančių MVĮ dalis bendrame veikiančių įmonių skai-
čiuje Lietuvoje buvo stabili ir vidutiniškai sudarė 99,3%. 2003 m. pabaigoje šalyje buvo
69 376 veikiančios MVĮ.

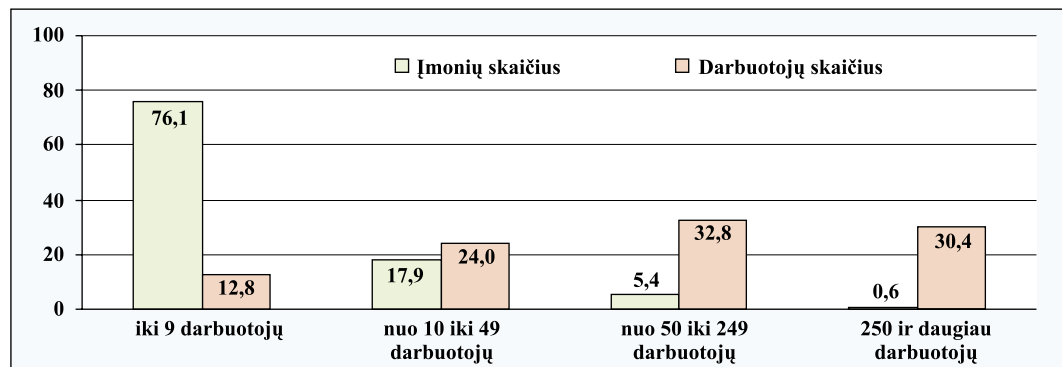
Mikroįmonių (iki 9 darbuotojų) lyginamoji dalis bendrame įmonių skaičiuje mažėjo
(nuo 79,9% 2001 m. iki 76,1% 2003 m.); didėjo mažų (iki 49 darbuotojų, nuo 15,9% 2001
m. iki 17,9% 2003 m.) bei vidutinių įmonių (iki 249 darbuotojų, nuo 3,7% 2001 m. iki 5,4%
2003 m.) lyginamoji dalis (12 pav.).

**12 pav. Šalies įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių 2001–2003 m.
pabaigoje, %**

Įmonių skaičiaus struktūra ir darbuotojų skaičiaus struktūra pagal įmonių dydį yra nevie-
noda (13 pav.). 2003 m. pabaigoje bendrame įmonių skaičiuje mikroįmonės sudarė 76,1% ,
jose dirbo 12,8% darbuotojų. 32,8% darbuotojų dirbo įmonėse, turinčiose nuo 50 iki 249 dar-
buotojų, tačiau šių įmonių lyginamoji dalis bendrame įmonių skaičiuje sudarė tik 5,4%.

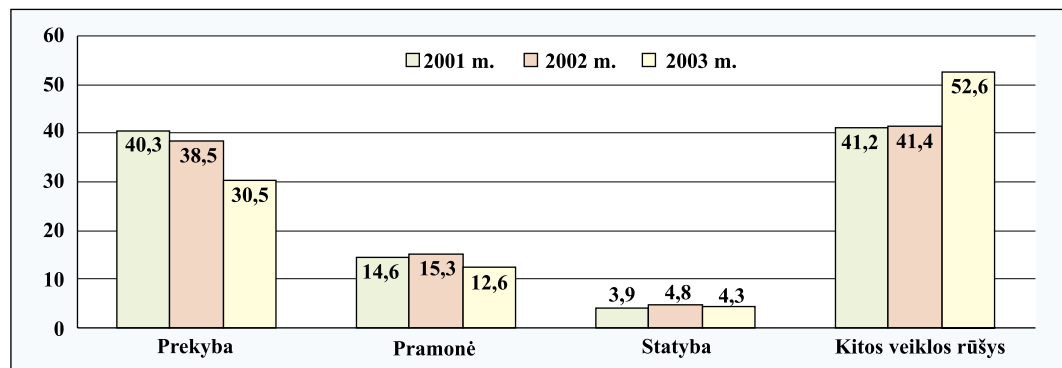
13 pav. Šalyje veikiančių įmonių skaičiaus ir darbuotojų skaičiaus pasiskirstymas 2003 m. pabaigoje, %

MVĮ „svorį“ nagrinėjamu laikotarpiu lėmė mikroįmonės. 2003 m. pabaigoje veikė 53 127 mikroįmonės, jos sudarė 76,1% visų veikiančių įmonių skaičiaus.

Analizuojant veikiančių MVĮ pasiskirstymą pagal ekonominės veiklos rūšis galima pastebėti skirtingas tendencijas (14 pav.). 2003 m. veikiančių pramonės MVĮ lyginamoji dalis visose MVĮ sumažėjo ir metų pabaigoje sudarė 12,6%. 2003 m. pabaigoje veikė 8 792 pramonės MVĮ.

14 pav. Veikiančių MVĮ struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2001–2003 m. pabaigoje, %

Sparčiai vystantis statyboms didėjo ir šios veiklos MVĮ lyginamoji dalis (nuo 3,9% 2001 m. iki 4,3% 2003 m.). Tačiau 2003 m. šios veiklos rūšies MVĮ dalis, palyginti su 2002 m., sumažėjo 0,5 procentinio punkto. 2003 m. pabaigoje buvo 2 962 statybos MVĮ.

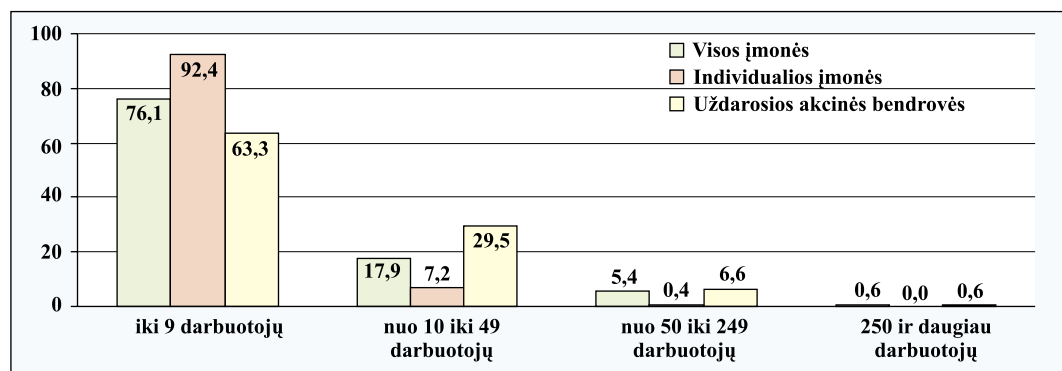
Prekybos MVĮ lyginamoji dalis nuolat mažėjo. Šią tendenciją iš dalies lėmė didelė konkurencija ir koncentracija prekybos sektoriuje. Nepaisant to, prekybos MVĮ

sudaro didžiausią Lietuvoje veikiančių MVĮ dalį. 2003 m. pabaigoje buvo 21 157 veikiančios prekybos MVĮ. Dėl ypač paaštrėjusios konkurencijos prekybos sektoriuje 2000–2003 m. mažmeninės prekybos MVĮ dalis bendrame prekybos MVĮ skaičiuje sumažėjo nuo 59% iki 55%.

Didžiausias „svoris“ paslaugų sektoriuje 2003 m. teko nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos veiklos rūšiai – 21,7%, transporto ir sandėliavimo veiklos rūšiai – 16,8% bei viešbučių ir restoranų veiklos rūšiai – 7,6% visų paslaugų MVĮ.

Išanalizavus visų šalyje veikiančių įmonių struktūrą galima teigti (15 pav.), kad tarp mikroįmonių (iki 9 darbuotojų) vyrauja IĮ (92,4%). UAB pagal darbuotojų skaičių pasiskirsčiusios tolygiau, iš jų 29,5% sudaro mažos įmonės (nuo 10 iki 49 darbuotojų).

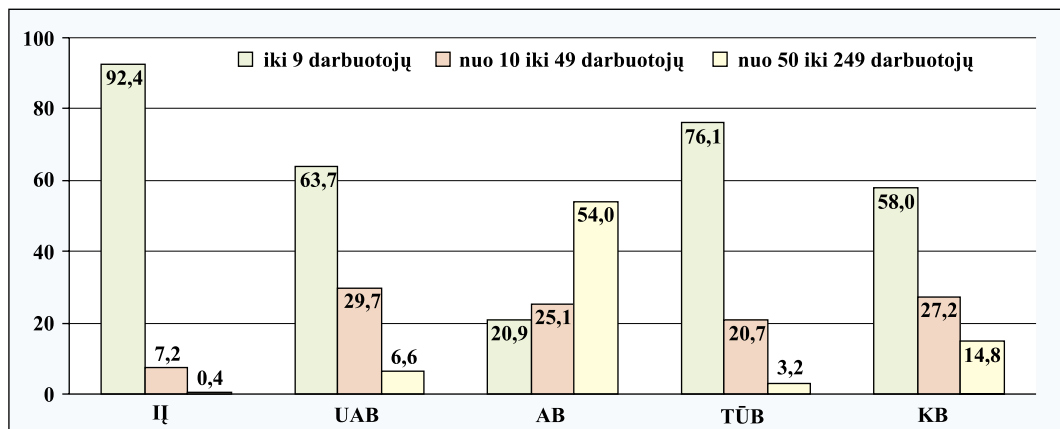
15 pav. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal įmonių teises formas ir darbuotojų skaičiaus grupes 2003 m. pabaigoje, %

MVĮ struktūros analizė pagal įmonių teises formas rodo, kad gausiausia Lietuvos MVĮ grupė – IĮ. 2003 m. pabaigoje šalyje buvo 27 895 veikiančios IĮ. 2000–2003 m. ši įmonių grupė Lietuvoje vidutiniškai sudarė 57% visų MVĮ, tačiau jų dalis nuo 2002 m. pradėjo mažėti ir 2003 m. pabaigoje sudarė 51,2%. Tuo tarpu UAB skaičius didėjo, jų lyginamoji dalis veikiančių MVĮ skaičiuje išaugo iki 45,3%, arba 7,2% per metus.

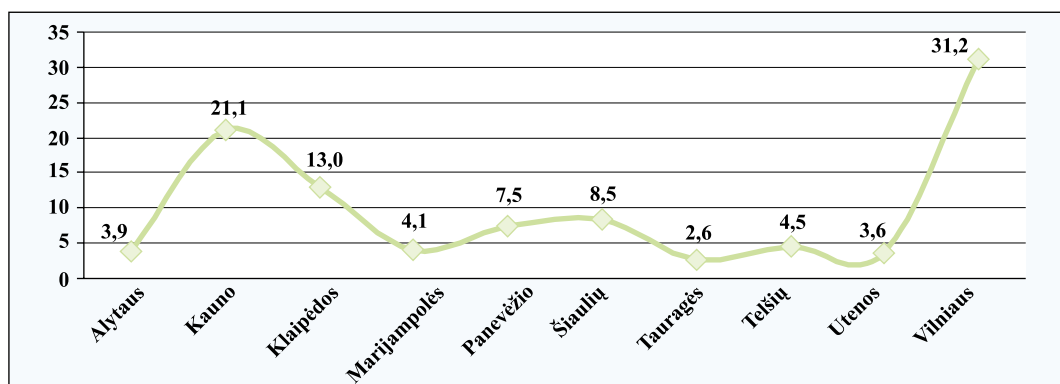
Didžiausią veikiančių MVĮ lyginamąją dalį sudaro mikroįmonės (16 pav.). Išimtis yra AB, kur vyrauja MVĮ.

16 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių pasiskirstymas pagal pagrindines įmonių teises formas ir darbuotojų skaičiaus grupes 2003 m. pabaigoje, %

MVĮ sudaro 99,4% visų įmonių visose Lietuvos apskrityse ir jų lyginamoji dalis mažai skiriasi – nuo 99,3% Vilniaus apskrityje iki 99,8% Tauragės apskrityje 2003 m. pabaigoje. Tačiau MVĮ skaičius šalies apskrityse pasiskirstęs netolygiai (17 pav.).

17 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių pasiskirstymas pagal apskritis 2003 m. pabaigoje, %

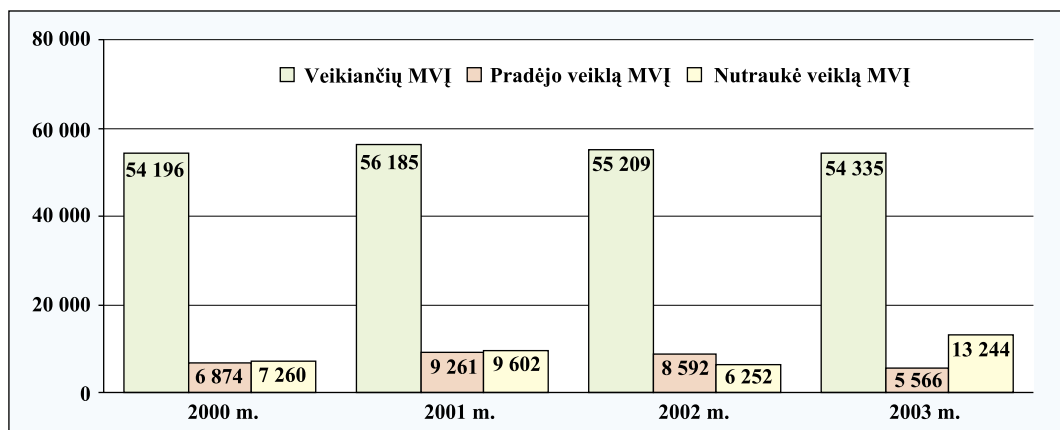
Kaip rodo analizuojamo laikotarpio duomenys, visose apskrityse tarp MVĮ populiariausia įmonių teisinė forma yra ĮĮ. Jos veiklos pradžia pakanka nedidelio pradinio kapitalo, savininkas gali dirbti savo įmonėje vienas, ĮĮ paprasčiau valdyti, jos nereikia likviduoti norint pertvarkyti į UAB. Nagrinėjamu laikotarpiu pastebėtas ĮĮ skaičiaus mažėjimo tendencijas galėjo sąlygoti tokie veiksniai:

- Mokesčių naštos padidėjimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. liepos 4 d. priimto Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 34 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo, kuris pakeitė IĮ savininkų įmokų papildomai pensijos daliai apskaičiavimo tvarką.
- Ribotos galimybės pasinaudoti lengvatiniu 13% pelno mokesčio tarifu dėl 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo, pagal kurį IĮ, norinčios pasinaudoti lengvatiniu 13% pelno mokesčio tarifu, turi įvykdyti daug papildomų sąlygų.
- Apyvartos ribos sumažinimas (nuo 1 mln. Lt iki 500 tūkst. Lt) įmonėms (kurių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių), norinčioms pasinaudoti lengvatiniu 13% pelno mokesčio tarifu dėl 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo.
- UAB, kaip įmonių teisinės formos, patrauklumo didėjimas dėl 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo.
- Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatyme, kuris įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d., numatytas apribojimas, jog IĮ savininkas negali būti kitos IĮ savininkas.
- Ūkinės komercinės veiklos vykdymo formų įvairovės padidėjimas dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme įtvirtintos nuostatos, pagal kurią nuo 2003 m. sausio 1 d. fiziniams asmenims sudaryta galimybė verstis individualia veikla ją įregistravus Valstybinėje mokesčių inspekcijoje.
- Veiklos pagal verslo liudijimus patrauklumo didėjimas dėl kai kurių šios veiklos apribojimų sumažinimo (verslo liudijimus leista išigyti trumpesniai nei vieno mėnesio laikotarpiui, išplėstas veiklų pagal verslo liudijimus sąrašas ir kt.).
- Didesni reikalavimai registruojant IĮ dėl 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatyme nustatyto reikalavimo parengti IĮ nuostatus.
- IĮ dažnai sudėtingiau gauti kreditus bankuose, todėl sumažėja plėtros ir konkurencijos galimybės.
- Konkurencija su besiplečiančiais didžiaisiais prekybos centrais lėmė nemažą skaičiaus prekybos IĮ likvidavimą.
- Rizika asmeniniam turtui dėl neribotos civilinės atsakomybės, kuri didėja kartu su konkurencija.
- Verslo, į kurį investuotas mažas arba neinvestuotas pradinis kapitalas, plėtros intensyvumas gerokai mažesnis nei verslo, į kurį investuotas kapitalas.

4. VEIKIANČIŲ MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ SKAIČIAUS KAITOS TENDENCIJOS

MVĮ gausa – tai augančios, sveikos ekonomikos požymis. Šių įmonių veiklos specifika pritraukia dinamiškiausius, savarankiškiausius žmones. Tačiau MVĮ steigimas ne visada gerai apgalvotas ir pamatuotas, nepakankamai įvertintos pradedančiųjų veiklą galimybės ir perspektyvos. Ypač tai buvo būdinga laikotarpiui iki 2000 m., kai per metus veikiančių MVĮ skaičius sumažėdavo apie 30%. Nagrinėdami MVĮ skaičiaus pokyčius pastebime, kad 2000 m. jų skaičius stabilizavosi, tačiau atskirais metais pradedančiųjų veiklą buvo mažiau nei ją nutraukusių (18 pav.). Labai daug įmonių nutraukė veiklą 2003 m.

18 pav. Veikiančių¹, pradėjusių veiklą² ir nutraukusių³ veiklą mažų ir vidutinių įmonių skaičius 2000–2003 m. pabaigoje

¹ Įmonės laikomos veikiančiomis, jei Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės apklausos metu jos turėjo bent vieną darbuotoją arba pajamų.

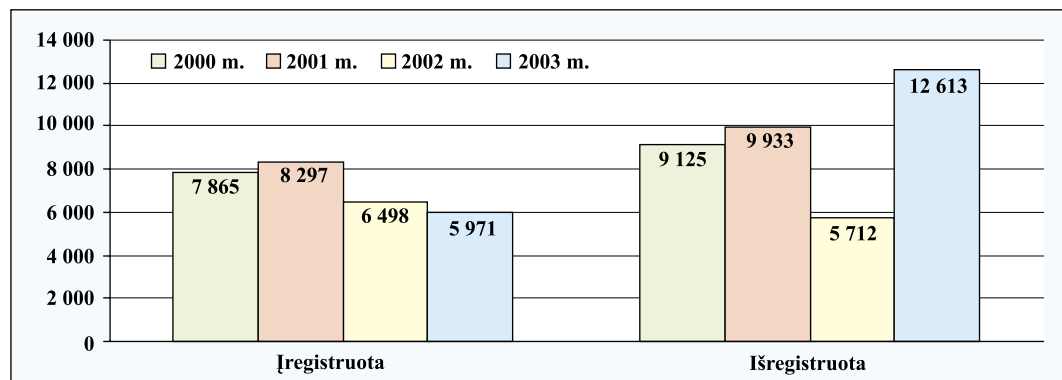
² Pradėjusios veiklą įmonės – tai naujai įregistruotos Juridinių asmenų registre įmonės, kurios pradėjo arba atnaujino veiklą.

³ Nutraukusios veiklą įmonės yra tokios, kurios dar neišregistruotos, bet dėl tam tikrų priežasčių nevykdo veiklos, neturi pajamų.

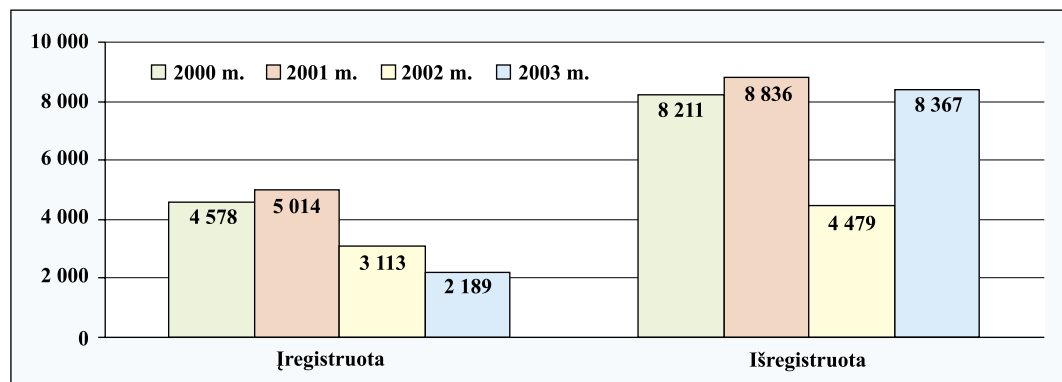
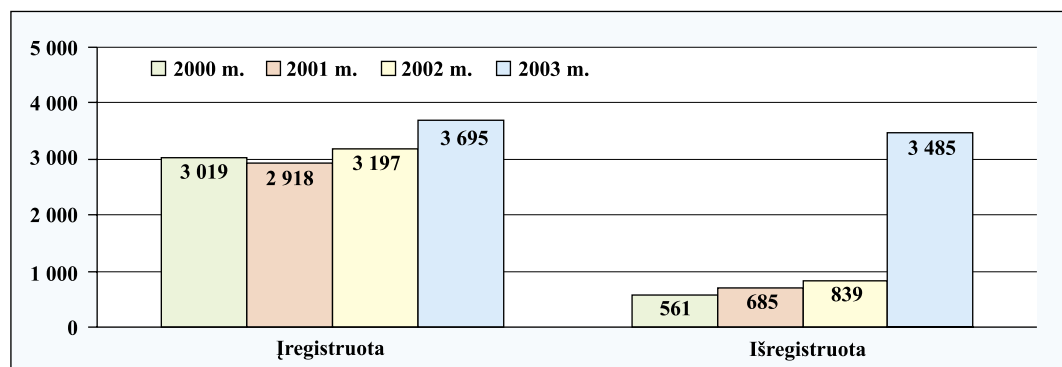
Ryškų MVĮ skaičiaus mažėjimą 1999–2000 m. lėmė šie veiksniai:

- Patentų išdavimo ir veiklos pagal patentą tvarkos pakeitimai. (Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. gruodžio 28 d. priėmė nutarimą Nr. 1491 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. spalio 30 d. nutarimo Nr. 1398 „Dėl patentų išdavimo tvarkos“ dalinio pakeitimo“, kuris nustatė, kad nuo 2000 m. balandžio 1 d. patentus gali įsigyti tik fiziniai asmenys, o jų nebegali įsigyti juridinio asmens teisių neturinčios IĮ ir ūkinės bendrijos (ŪB).)
- IĮ ir ŪB išregistravimo iš Rejestro tvarkos supaprastinimas. (Lietuvos Respublikos Seimas 2000 m. liepos 13 d. priėmė Lietuvos Respublikos juridinio asmens teisių neturinčių įmonių supaprastinto išregistravimo atleidžiant jas nuo nesumokėtų mokesčių bei kitų įmokų ir veiklos nevykdančių įmonių išregistravimo už daromus mokesčių deklaravimo tvarkos pažeidimus iš Lietuvos Respublikos įmonių rejestro laikinąjį įstatymą.)
- Darbo jėgos kainos kilimas. (Lietuvos Respublikos Seimas 1999 m. gruodžio 23 d. priėmė Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2000 m. rodiklių patvirtinimo įstatymą, kuriuo nustatė draudėjų bendrąjį valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifą – 31% ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifą – 3%. Šie įmokų tarifai padidino mokesčių našta ir darbo jėgos kainą.)
- Papildomų mokesčių įvedimas. (Lietuvos Respublikos Seimas 2000 m. rugsėjo 12 d. priėmė Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymą, pagal kurį įregistruotos įmonės buvo priverstos mokėti įmokas į Garantinį fondą.)
- Mokesčių naštos padidėjimas. (Lietuvos Respublikos Seimas 2002 m. liepos 4 d. priėmė Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 34 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymą.)
- Papildomų biurokratinių barjerų sukūrimas darbo santykių srityje (darbo pažymėjimai, pranešimai apie nemokamą atostogų suteikimą (nutraukimą), pranešimai apie pensininkams per kalendorinį mėnesį priskaičiuotas draudžiamųjų pajamų sumas ir kt.).
- Prekybos tinklų atsiradimas. (Prekybos tinklai, naudodamiesi masto ekonomija, minimizavo savo veiklos sąnaudas bei produkcijos kainas, todėl daugelis prekyba užsiimančių MVĮ buvo priverstos nutraukti veiklą.)

Svarbias MVĮ kaitos tendencijas atspindi įregistruotų ir išregistruotų įmonių dinamika. Nagrinėjamu laikotarpiu įmonių steigimo ir likvidavimo procesai buvo labai intensyvūs (19 pav.). Vienoms įmonėms sėkmingai plėtojant verslą ir augant, kitos, susidūrusios su sunkumais ir vystymosi kliūtimis, nematė aiškių savo ateities perspektyvų ir dažnai buvo likviduojamos. Ypač daug įmonių išregistruota 2003 m. (dvigubai daugiau nei įregistruota).

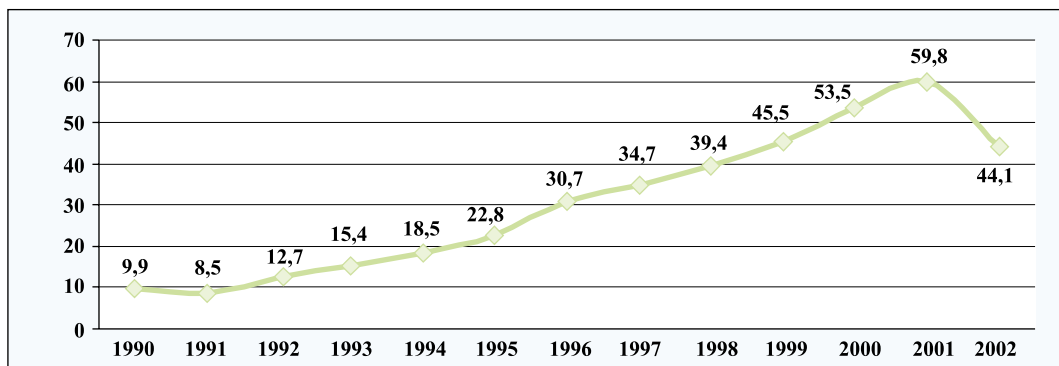
19 pav. Šalyje įregistruotų ir išregistruotų mažų ir vidutinių įmonių skaičius 2000–2003 m.

Įmonių skaičiaus kaitos dinamiškus procesus didele dalimi lėmė IĮ likvidavimas (20 pav.). Taip pat dinamiškai keitėsi UAB (21 pav.) ir žemės ūkio bendrovių skaičius. Žemės ūkio bendrovės daugiausia buvo likviduojamos.

20 pav. Įregistruotų ir išregistruotų individualių įmonių skaičius 2000–2003 m.**21 pav. Įregistruotų ir išregistruotų uždaryjū akcinių bendrovių skaičius 2000–2003 m.**

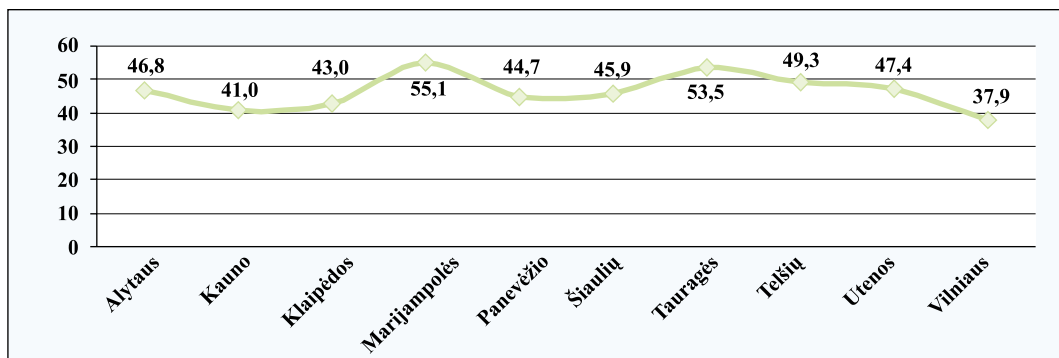
MVĮ steigimasis prasidėjo 1990 m. ir kiekvienais metais jų skaičius didėjo. Tačiau iki 2003 m. iš įregistruotų anksčiau nei iki 2000 m. savo veiklą tęsė (arba išliko) mažiau nei pusė MVĮ, o iš įregistruotų 1990–1991 m. išliko mažiau nei 10% (22 pav.). Galima pastebėti tendenciją, kad tarp vėliau pradėjusių veiklą išlikusių MVĮ lyginamoji dalis kiekvienais metais nuolat didėjo.

22 pav. Išlikusių mažų ir vidutinių įmonių lyginamoji dalis 1990–2002 m., %

Paradoksalu, tačiau veikiančių MVĮ lyginamoji dalis bendrame įregistruotų MVĮ skaičiuje 2003 m. pabaigoje buvo nedidelė ekonomiškai stipresnėse Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse (23 pav.).

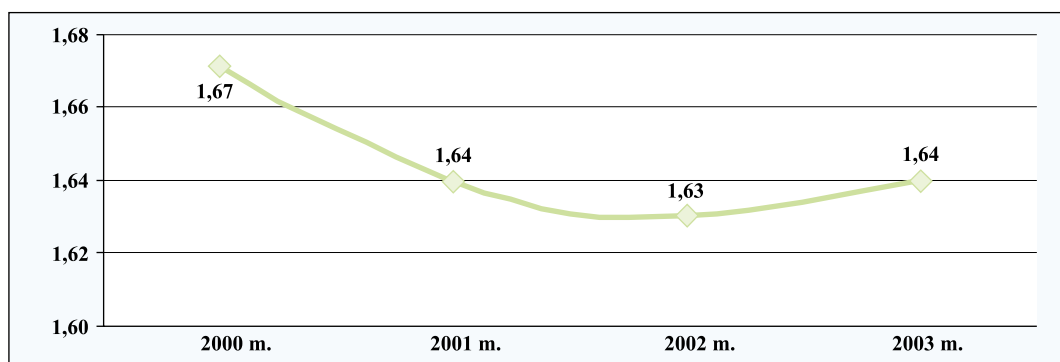
23 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių lyginamoji dalis bendrame įregistruotų mažų ir vidutinių įmonių skaičiuje 2003 m. pabaigoje, %

5. DIRBANČIŲJŲ PASISKIRSTYMAS IR JŲ DARBO UŽMOKESTIS LIETUVOS ĮMONĖSE

Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis 2000–2002 m. buvo pastebėtas dirbančiųjų skaičiaus mažėjimas Lietuvos ūkyje (24 pav.). Tačiau jau 2002 m. pabaigoje ir 2003 m. pavyko žymiai sumažinti nedarbo lygį ir užimtųjų skaičius išaugo. Užimtieji – tai 15 metų ir vyresni asmenys, kurie tiriamąją savaitę dirbo bet kokią darbą ne mažiau kaip vieną valandą, už kurią gavo darbo užmokestį pinigais arba natūra (maisto produktais ar kitais gaminiais) ar turėjo pelno (pajamų). Tai užimtumo statusą turintys asmenys: darbdaviai, savininkai, samdomi darbuotojai, šeimos įmonėje dirbantys šeimos nariai, savarankiškai dirbantys asmenys.

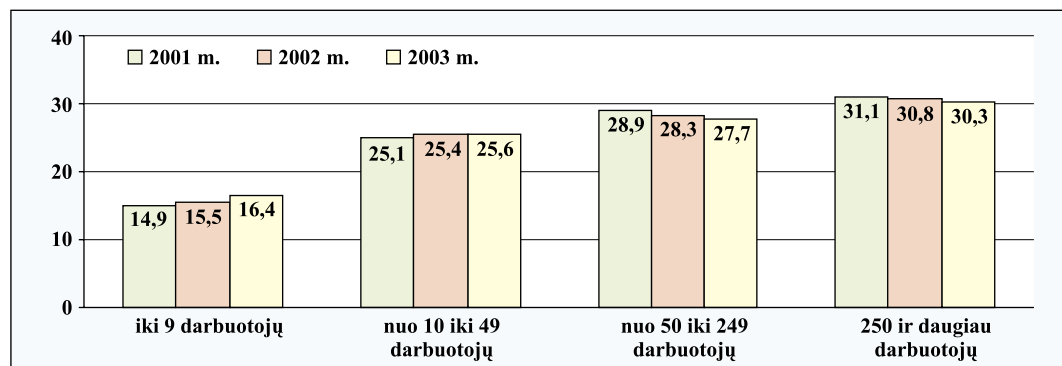
24 pav. Užimtųjų skaičiaus pokyčiai Lietuvos ūkyje 2000–2003 m., mln.

Darbuotojas – fizinis asmuo, pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso 13 str. (Žin., 2002, Nr. 64-2569), turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą, dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą. MVĮ darbuotojų dalis bendrame šalies dirbančiųjų skaičiuje nuolat didėjo: 2001 m. jų lyginamoji dalis sudarė 68,9%, 2002 m. – 69,2%, 2003 m. – 69,7% visų šalies dirbančiųjų. Sparčiausiai dirbančiųjų skaičius didėjo įmonėse, turinčiose iki 9 darbuo-

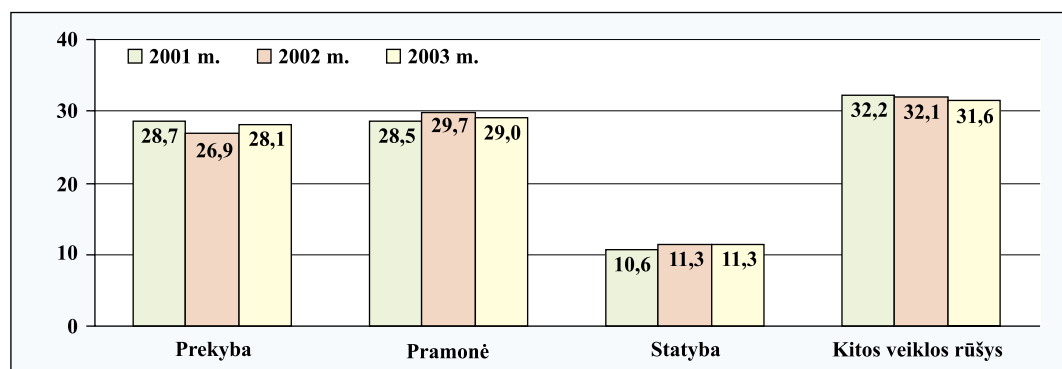
tojų, ir jų lyginamoji dalis per 3 metus išaugo nuo 14,9% iki 16,4% (25 pav.). Šiek tiek lėčiau dirbančiųjų skaičius didėjo įmonėse, turinčiose nuo 10 iki 49 darbuotojų (lyginamoji dalis padidėjo nuo 25,1% iki 25,6%). Vidutinėse ir didelėse įmonėse dirbančiųjų lyginamoji dalis atitinkamai nuolat mažėjo.

25 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių 2001–2003 m., %

MVĮ dirbančiųjų pasiskirstyme pagal ekonominės veiklos rūšis didžioji dalis tenka pramonės ir prekybos sektoriams, o šių sektorių užimama dalis keičiasi nežymiai (26 pav.). Tuo tarpu statybos MVĮ dirbančiųjų lyginamoji dalis nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo.

26 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas mažose ir vidutinėse įmonėse pagal ekonominės veiklos rūšis 2001–2003 m., %

3 lentelėje pateikta dirbančiųjų MVĮ skaičiaus struktūra pagal smulkiają ekonominės veiklos rūšių klasifikaciją ir dirbančiųjų lyginamąją dalį visame šalies ūkyje. Galima pastebėti, kad yra ekonominės veiklos rūšių (durpių gavyba, įstaigų įrangos ir kompiuterių gamyba, variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba, kompiuteriai ir su jais

susijusi veikla ir t. t.), kur visi dirbantieji dirba tik MVĮ. O kai kuriose ekonominės veiklos rūšyse (naftos produktų gamyba, radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamyba, elektros, dujų, garo ir karšto vandens tiekimas, vandens transportas, paštas ir nuotoliniai ryšiai ir t. t.) MVĮ dirbančiųjų lyginamoji dalis sudaro mažiau kaip 20%.

3 lentelė. Mažų ir vidutinių įmonių dirbančiųjų skaičiaus pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis ir darbuotojų skaičiaus grupes 2003 m., %

Ekonominės veiklos rūšys	Iki 9 darbuotojų	Nuo 10 iki 49 darbuotojų	Nuo 50 iki 249 darbuotojų	Lyginamoji dalis šalies ūkyje
1	2	3	4	5
Iš viso	100,00	100,00	100,00	69,7
Žemės ūkis, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla	1,22	2,88	5,83	79,9
Miškininkystė, medienos ruošą ir susijusių paslaugų veikla	1,30	0,65	2,61	90,8
Žuvininkystė, žuvivaisos ir žuvų ūkių darbas; paslaugų veikla, būdinga žvejybai	0,33	0,29	0,11	92,3
Akmens ir rusvųjų anglių kasyba, durpių gavyba	0,02	0,08	0,46	100,0
Nevalytos naftos ir gamtinių dujų gavyba; paslaugų veikla, būdinga naftos ir dujų gavybai, išskyrus žvalgybą	0,00	0,02	0,09	65,5
Kita kasyba ir karjerų eksploatavimas	0,04	0,23	0,37	100,0
Maisto produktų ir gėrimų gamyba	2,05	4,89	8,05	57,2
Tabako gaminių gamyba	0,00	0,00	0,00	0,0
Tekstilės gaminių gamyba	0,40	0,97	2,27	38,2
Drabužių siuvimas (gamyba); kailių išdirbimas ir dažymas	1,03	3,09	7,16	56,0
Odų rauginimas ir išdirbimas; lagaminų, rankinių, balno reikmenų, pakinktų ir avalynės gamyba	0,09	0,27	0,33	52,1
Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių bei dirbinių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba	2,66	6,22	3,16	84,1
Plaušienos, popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba	0,14	0,22	0,51	66,7
Leidyba, spausdinimas ir įrašytų laikmenų atgaminimas	1,62	1,49	1,47	85,6
Kokso, rafinuotų naftos produktų ir branduolinio kuro gamyba	0,00	0,00	0,03	2,1

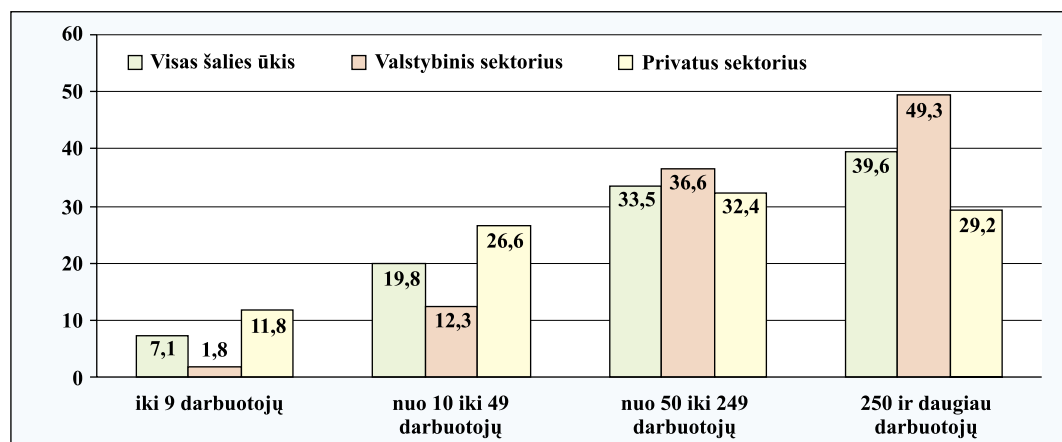
1	2	3	4	5
Chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba	0,14	0,41	0,58	41,8
Guminių ir plastikinių gaminių gamyba	0,52	1,27	1,14	84,8
Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba	0,88	1,12	1,93	78,7
Pagrindinių metalų gamyba	0,02	0,12	0,09	34,9
Metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrangą, gamyba	0,89	2,24	2,28	97,0
Kitų, niekur kitur nepriskirtų, mašinų ir įrangos gamyba	0,43	0,83	1,66	54,1
Ištaigos įrangos ir kompiuterių gamyba	0,06	0,05	0,08	100,0
Kitų, niekur kitur nepriskirtų, elektros mašinų ir aparatūros gamyba	0,24	0,25	0,72	45,0
Radio, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamyba	0,09	0,08	0,48	16,1
Medicinos, tikslųjų ir optinių prietaisų, įvairių tipų laikrodžių gamyba	0,29	0,28	0,37	51,4
Variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba	0,05	0,03	0,11	100,0
Kitos transporto įrangos gamyba	0,15	0,36	0,47	37,6
Baldų gamyba; kita, niekur kitur nepriskirta, gamyba	1,16	2,30	2,58	63,4
Antrinis perdirbimas	0,06	0,15	0,44	100,0
Elektros, dujų, garo ir karšto vandens tiekimas	0,17	0,43	1,18	11,3
Vandens rinkimas, valymas ir paskirstymas	0,06	0,42	1,28	54,9
Statyba	4,86	10,18	16,12	82,0
Variklinių transporto priemonių ir motociklų pardavimas, techninė priežiūra ir remontas; automobilių degalų mažmeninė prekyba	8,01	7,20	2,81	92,4
Didmeninė ir komisinė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą	11,89	10,93	6,58	88,5
Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą; asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	24,51	12,64	6,57	80,7
Viešbučiai ir restoranai	5,97	5,87	2,06	95,9
Sausumos transportas; transportavimas vamzdiniais	7,31	7,19	4,84	63,6
Vandens transportas	0,02	0,04	0,04	10,3

1	2	3	4	5
Oro transportas	0,01	0,05	0,07	23,7
Papildomoji ir pagalbinė transporto veikla; kelionių agentūrų veikla	2,13	1,95	1,42	75,0
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	0,47	0,56	0,38	17,7
Finansinis tarpininkavimas, išskyrus draudimo ir pensijų lėšų kaupimą	0,29	0,17	0,46	18,2
Draudimo ir pensijų lėšų, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, kaupimas	0,04	0,11	0,76	34,5
Pagalbinė finansinio tarpininkavimo veikla	0,68	0,31	0,04	100,0
Nekilnojamojo turto operacijos	3,26	2,55	2,51	84,5
Mašinų ir įrenginių be operatoriaus asmeninių bei namų ūkio reikmenų nuoma	0,59	0,21	0,16	100,0
Kompiuteriai ir su jais susijusi veikla	1,26	0,87	0,30	100,0
Moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	0,10	0,04	0,06	100,0
Kita verslo veikla	6,63	3,94	2,99	80,6
Viešasis valdymas ir gynimas; privalomasis socialinis draudimas	0,03	0,07	0,14	100,0
Švietimas	0,73	0,30	0,06	100,0
Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2,93	0,86	0,79	96,2
Nuotėkų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panaši veikla	0,12	0,57	2,20	60,0
Kitų, niekur kitur nepriskirtų, narystės organizacijų veikla	0,03	0,02	0,00	100,0
Poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla	0,61	0,66	0,39	100,0
Kita aptarnavimo veikla	1,42	1,07	0,41	100,0

Užimtumą gerai atspindi vidutinio sąlyginio darbuotojų skaičiaus rodiklis, kuris nustatomas specialiais tyrimais. Šis rodiklis – tai visą mėnesį visą darbo dieną dirbusių darbuotojų skaičiaus bei ne visą mėnesį ir ne visą darbo dieną dirbusių darbuotojų skaičiaus, perskaičiuoto į dirbusius visą mėnesį visą darbo dieną, suma. Šiais tyrimais galima nustatyti vidutinio sąlyginio darbuotojų skaičiaus pasiskirstymą ne tik tai visame šalies ūkyje, bet ir atskirai valstybiniame bei privačiame sektoriuose (27 pav.).

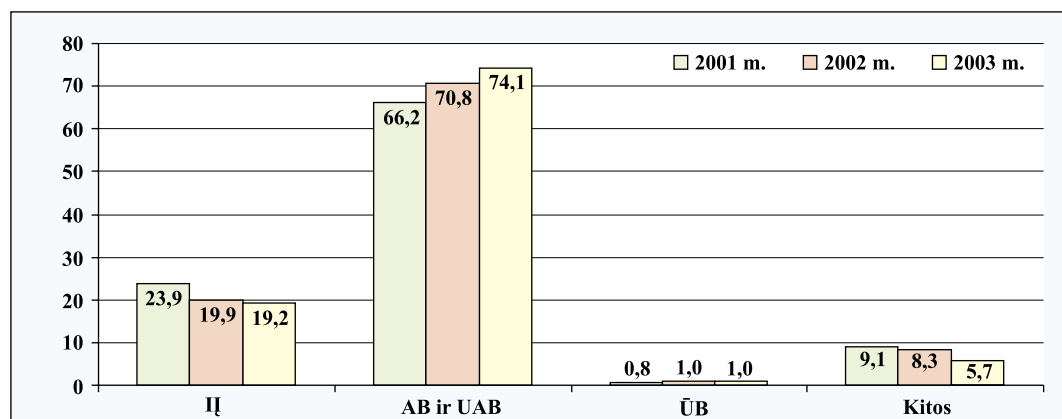
Akivaizdu, kad valstybiniame sektoriuje vyrauja užimtumas didesnėse įmonėse, o privačiame sektoriuje dirbantieji tolygiau pasiskirsto MVL.

27 pav. Vidutinio sąlyginio darbuotojų skaičiaus pasiskirstymas įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių 2002 m., %

MVĮ dirbančiųjų pasiskirstyme pagal įmonių teises formas galima pastebėti, kad daugiau nei pusė iš jų dirba UAB bei AB ir jų lyginamoji dalis didėja (28 pav.). Darbuotojų skaičiaus didėjimui šiose įmonėse darė įtakos spartus IĮ reorganizavimas į UAB išgaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui bei Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymui.

28 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas mažose ir vidutinėse įmonėse pagal įmonių teises formas 2001–2003 m., %

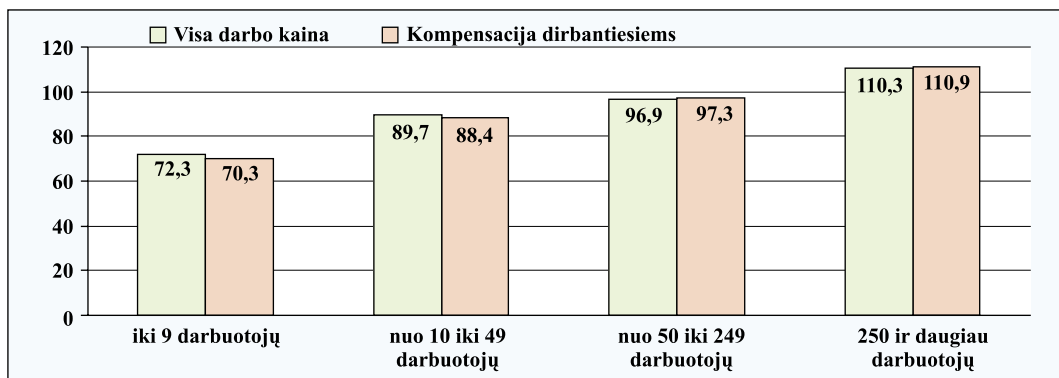

Svarbus darbo rinkos vertinimo rodiklis yra darbo kaina, kuri nustatoma atliekant tyrimus imčių metodu. Imties sudarymo pagrindas yra statistinis ūkio subjektų registras ir ištinio darbo užmokesčio tyrimo duomenys.

Darbo kaina yra visos darbdavių išlaidos, atsirandančios samdant darbuotojus. Darbo kainą sudaro kompensacijos darbuotojams (darbo užmokestis ir socialiniai darbdavių įnašai), profesinio mokymo ir kvalifikacijos kėlimo bei kitos išlaidos. Didžioji darbo kainos dalis tenka darbo užmokesčiui.

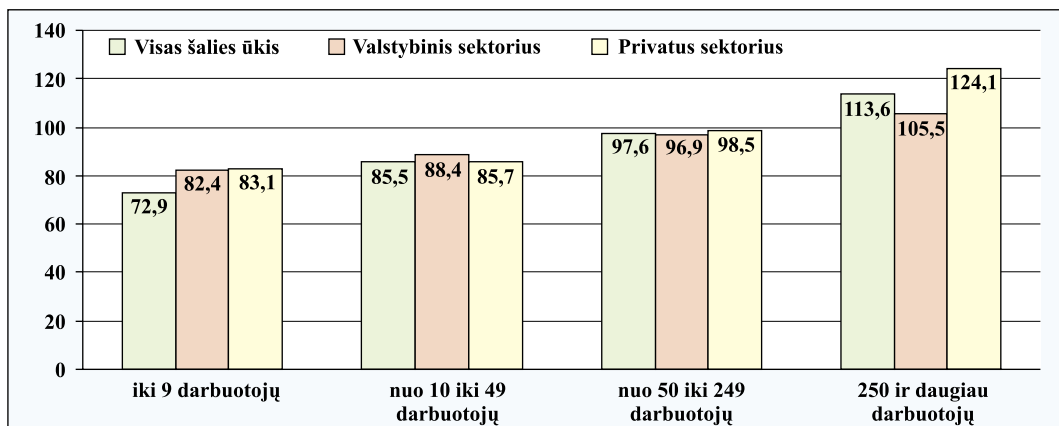
Pagal tyrimų duomenis (29 pav.), darbo kaina MVI yra mažesnė nei šalies vidurkis (šalies vidurkis – 100%). Darbo kainos didėjimas susijęs su įmonių dydžiu pagal darbuotojų skaičių.

29 pav. Darbo kaina įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių 2002 m. (palyginti su šalies vidurkiu), %

Statistiniai duomenys apie vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį (VDU) rodo, jog jis yra tiesiogiai proporcingas įmonių dydžiui pagal darbuotojų skaičių (30 pav.). Daugiau darbuotojų turinčiose įmonėse darbo užmokestis didesnis: 2002 m. VDU įmonėse, kuriose dirbo iki 9 darbuotojų, buvo 37,1% mažesnis nei įmonėse, kurių darbuotojų skaičius 10–49.

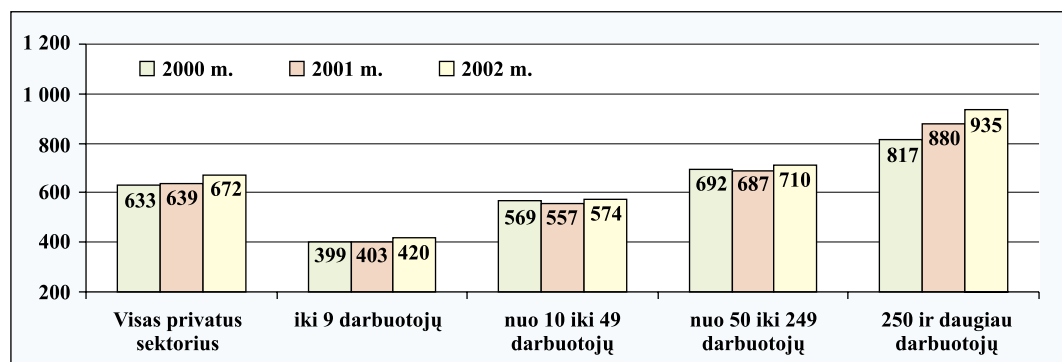
30 pav. Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokesčio lygis įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių 2002 m. (palyginti su šalies vidurkiu), %

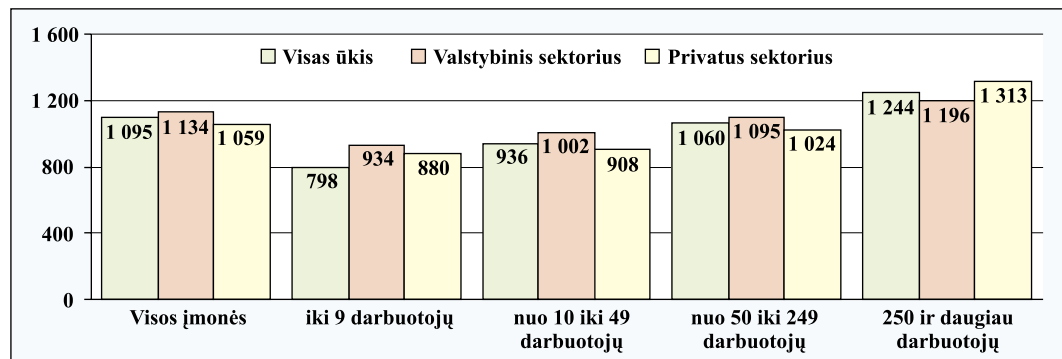
Panaši tendencija išryškėja analizuojant valstybinį ir privatų sektorius (31 ir 32 pav.). Tačiau galima pastebėti dėsnį, kad valstybinio sektoriaus MVL darbo užmokestis didesnis negu privataus, o didelėse įmonėse – atvirkščiai.

Tendencija, kad daugiau darbuotojų turinčiose įmonėse darbo užmokestis didesnis, yra ir atskirose ekonominės veiklos rūšyse. Ypač tai būdinga pramonei, statybai, mažiau – prekybai. Tuo tarpu finansinio tarpininkavimo sferoje didžiausi atlyginimai yra įmonėse, turinčiose nuo 10 iki 49 darbuotojų.

31 pav. Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis privačiame sektoriuje 2000–2002 m., Lt

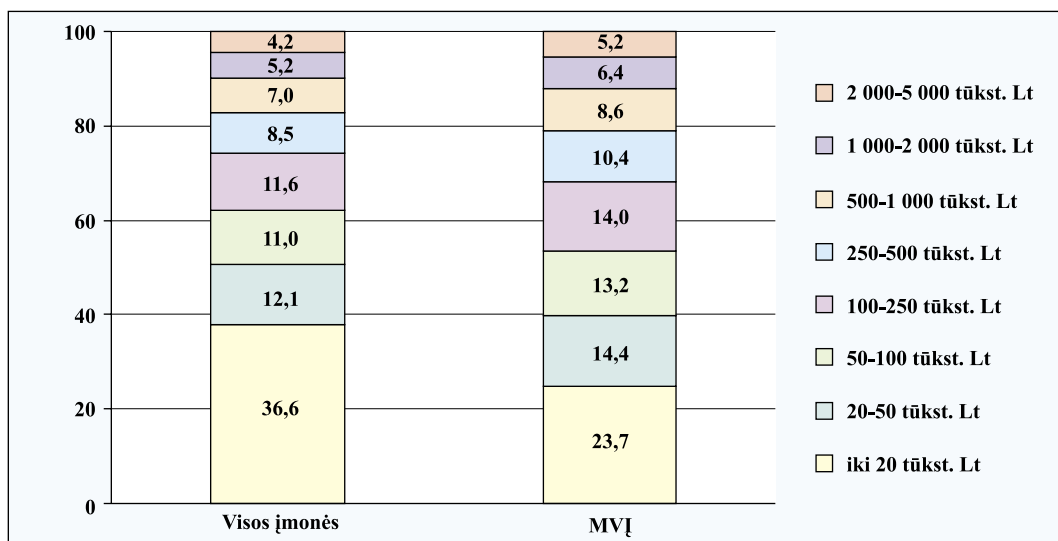
32 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis Lietuvos įmonėse 2002 m., Lt

6. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSINIAI RODIKLIAI

2003 m. daugiau nei trečdalis šalies įmonių metinės pajamos buvo iki 20 tūkst. Lt ir tik 3,8% įmonių gavo daugiau kaip 5 mln. Lt pajamų. Visos kitos įmonės pasiskirstė gana tolygiai mažėjančia tvarka, didėjant pajamų lygio intervalams (33 pav.). Išimtį sudaro tik įmonių grupė, gavusi nuo 100 iki 250 tūkst. Lt pajamų. Šis dėsningumas būdingas ir MVĮ. Pažymėtina, kad MVĮ sugrupavus pagal pajamų lygį, iki 20 tūkst. Lt pajamų gavo tik apie ketvirtadalį įmonių. 4,1% MVĮ gavo daugiau kaip 5 mln. Lt pajamų.

33 pav. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal pajamų dydį 2003 m., %

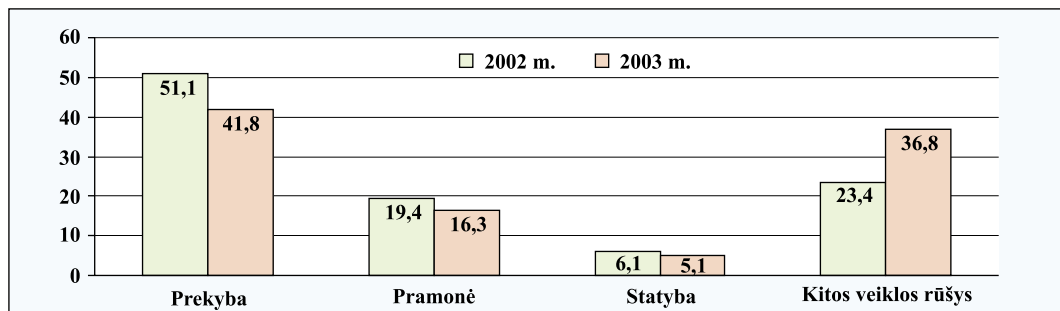
Pagal gaunamų pajamų lygį MVĮ atskirose veiklos rūšyse pasiskirsto labai netolygiai. Net 56,4% sveikatos priežiūros ir socialinio darbo MVĮ 2003 m. gavo iki 20 tūkst. Lt pajamų, o 26,0% – nuo 20 iki 50 tūkst. Lt. Tuo tarpu atitinkamai tik 21,6% ir 17,1% nekilnojamojo turto

operacijomis užsiimančių MVĮ gavo tokio lygio pajamų. Šioje veiklos sferoje net 13,5% įmonių turėjo pajamų daugiau kaip 1 mln. Lt. Labai panašiai pagal pajamų lygį pasiskirstė ir mažmeninės prekybos MVĮ (16,9%, 14,6%, 11,4%). Dauguma maisto produktų ir gėrimų gamybos, drabužių siuvimo, medienos gaminių veiklos rūšių MVĮ gavo pajamų iki 100 tūkst. Lt.

Kitokia situacija buvo statybų sferoje. 8,1% statybomis užsiimančių MVĮ gavo daugiau kaip 2 mln. Lt pajamų, o 3,4% iš jų – daugiau kaip 7 mln. Lt.

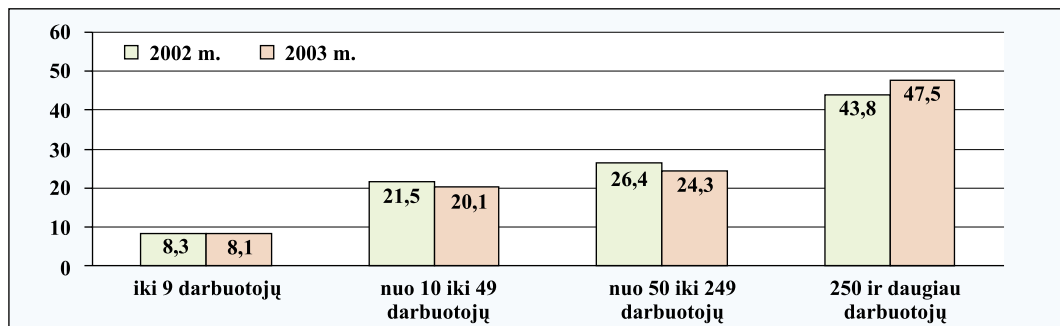
MVĮ gaunamų pajamų struktūroje pagal ekonominės veiklos rūšis galima pastebėti tendenciją (34 pav.), kad 2003 m. labai sumažėjo prekybos MVĮ pajamų lyginamoji dalis dėl veiklos koncentracijos didžiuosiuose prekybos centruose. Veiklos koncentracija vyko taip pat pramonės ir statybos veiklos rūšyse. Atitinkamai didėjo kitų veiklos rūšių (gamybinės ir negamybinės paskirties paslaugos) gaunamų pajamų lyginamoji dalis.

34 pav. Mažų ir vidutinių įmonių pajamų struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2002–2003 m., %

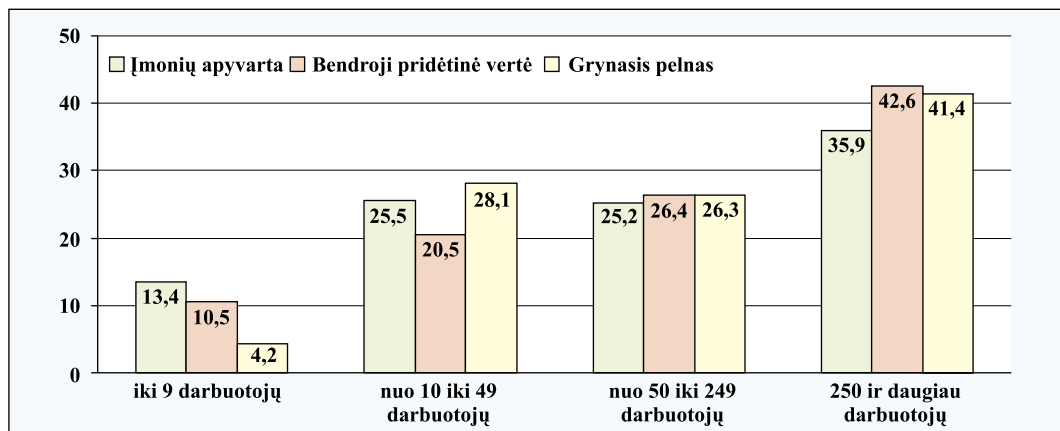
2003 m. pabaigoje MVĮ dalis bendrame įmonių skaičiuje sudarė 99,4%, tačiau jų gaunamų pajamų lyginamoji dalis buvo tik 52,5% (35 pav.). Palyginti su 2002 m., išaugo didelių įmonių gaunamos pajamos.

35 pav. Mažų ir vidutinių įmonių pajamų struktūra įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių 2002–2003 m., %

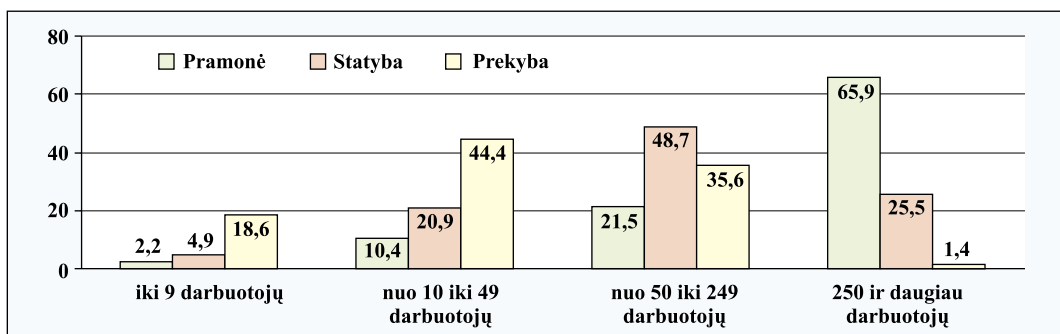
2003 m. MVĮ apyvarta buvo 57 546 mln. Lt ir sudarė 64,1% visų šalies įmonių apyvartos. Didžioji dalis įmonių apyvartos, bendrosios pridėtinės vertės ir grynojo pelno tenka didžiosioms įmonėms (36 pav.). Šį dėsningumą ypač patvirtina pridėtinės vertės rodiklis. Tuo tarpu pagal įmonių apyvartos ir grynojo pelno rodiklius išsiskiria įmonių grupė, turinti nuo 10 iki 49 darbuotojų.

36 pav. Įmonių finansinių rodiklių lyginamoji dalis grupėse pagal darbuotojų skaičių 2003 m. (nefinansinių įmonių tyrimo duomenys), %

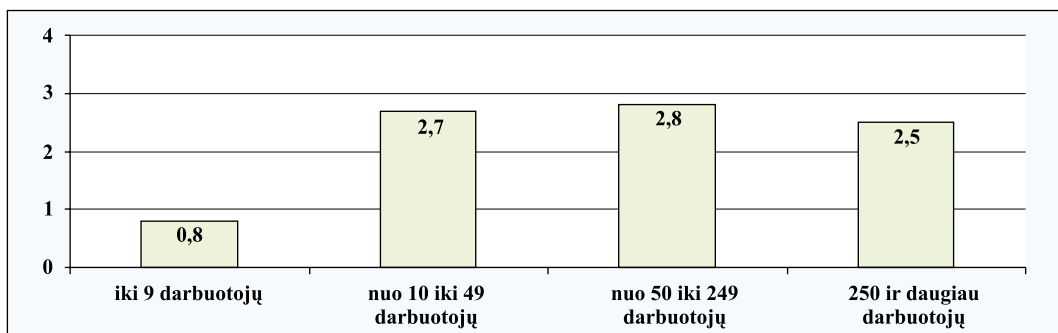
MVĮ grynojo pelningumo rodiklis apskaičiuojamas kaip pelno ir apyvartos santykis. Pagal veiklos pelningumą ypač išsiskiria mikroįmonės (iki 9 darbuotojų), kurių pelningumas buvo triskart mažesnis palyginti su visomis kitomis įmonėmis (37 pav.).

37 pav. Mažų ir vidutinių įmonių pajamų struktūra įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių 2003 m., %

Pažymėtina, kad mažos (nuo 10 iki 49 darbuotojų) ir vidutinės (nuo 50 iki 249 darbuotojų) įmonės pagal pelningumą nenusileidžia didelėms (38 pav.).

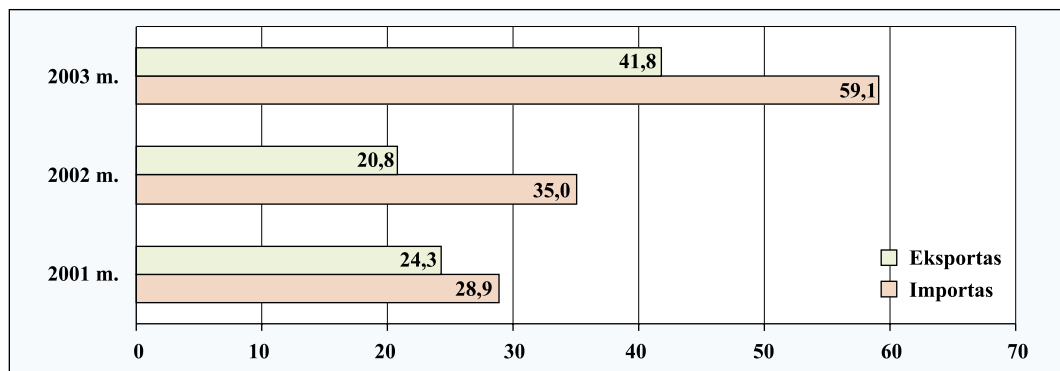
38 pav. Įmonių grynasis pelningumas grupėse pagal darbuotojų skaičių 2003 m., %

7. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ UŽSIENIO PREKYBA

MVĮ konkurencingumą šalies ekonomikoje atspindi jų užsienio prekybos rodikliai. MVĮ užsienio prekybos (eksporto ir importo) lyginamoji dalis ypač padidėjo 2003 m. (39 pav.). Tai rodo išaugusią MVĮ svarbą visai šalies ekonomikai. Tačiau žymiai mažesnė eksporto palyginti su importu lyginamoji dalis rodo, kad MVĮ galimybės eksportuoti dar yra menkesnės nei didelių įmonių.

39 pav. Mažų ir vidutinių įmonių eksporto ir importo lyginamoji dalis šalies užsienio prekyboje 2001–2003 m., %

2003 m. MVĮ eksporto apimtys buvo 9 088 mln. Lt ir siekė 41,8% viso šalies eksporto, o importo beveik dvigubai didesnės – 16 878 mln. Lt, arba 59,1% viso šalies importo.

Labai skirtinga atskirų ekonominės veiklos rūšių MVĮ eksporto ir importo lyginamoji dalis (4 lent.). Kai kurių veiklos rūšių (maisto produktų ir gėrimų, chemikalų ir chemijos pramonės gaminių, radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros) gamybos, o tuo pačiu eksporto ir importo didžioji dalis tenka didelėms įmonėms. Tačiau yra veiklos rūšių (metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrangą, įstaigų įrangos ir kompiuterių, variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba), kur ir gamyba, ir užsienio prekyba tenka MVĮ.

4 lentelė. Mažų ir vidutinių įmonių eksporto bei importo lyginamoji dalis šalies ūkyje 2003 m., %

Ekonominės veiklos rūšys	Eksporto lyginamoji dalis	Importo lyginamoji dalis
1	2	3
Iš viso	41,8	59,1
Miškininkystė, medienos ruošą ir susijusių paslaugų veikla	86,8	96,7
Žuvininkystė, žuvinavos ir žuvų ūkių darbas; paslaugų veikla, būdinga žvejybai	100,0	100,0
Akmens ir rusvųjų anglių kasyba, durpių gavyba	100,0	100,0
Nevalytos naftos ir gamtinių dujų gavyba; paslaugų veikla, būdinga naftos ir dujų gavybai, išskyrus žvalgybą	100,0	100,0
Kita kasyba ir karjerų eksploatavimas	100,0	100,0
Maisto produktų ir gėrimų gamyba	19,4	32,1
Tabako gaminių gamyba	0,0	0,0
Tekstilės gaminių gamyba	51,8	59,8
Drabužių siuvimas (gamyba); kailių išdirbimas ir dažymas	44,0	44,1
Odų rauginimas ir išdirbimas; lagaminų, rankinių, balno reikmenų, pakinktų ir avalynės gamyba	57,7	47,3
Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių bei dirbinių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba	65,5	64,8
Plaušienos, popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba	62,3	80,6
Leidyba, spausdinimas ir įrašytų laikmenų atgaminimas	74,7	55,1
Kokso, rafinuotų naftos produktų ir branduolinio kuro gamyba	0,6	0,6
Chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba	16,8	13,1
Guminių ir plastikinių gaminių gamyba	57,5	67,5
Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba	48,9	63,6
Pagrindinių metalų gamyba	53,8	81,8
Metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrangą, gamyba	90,2	94,9
Kitų, niekur kitur nepriskirtų, mašinų ir įrangos gamyba	29,1	46,4
Įstaigos įrangos ir kompiuterių gamyba	100,0	100,0
Kitų, niekur kitur nepriskirtų, elektros mašinų ir aparatūros gamyba	17,1	19,8
Radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamyba	9,3	17,7
Medicinos, tiksliųjų ir optinių prietaisų, įvairių tipų laikrodžių gamyba	53,5	50,5
Variklinių transporto priemonių, priekabių ir puspriekabių gamyba	100,0	100,0

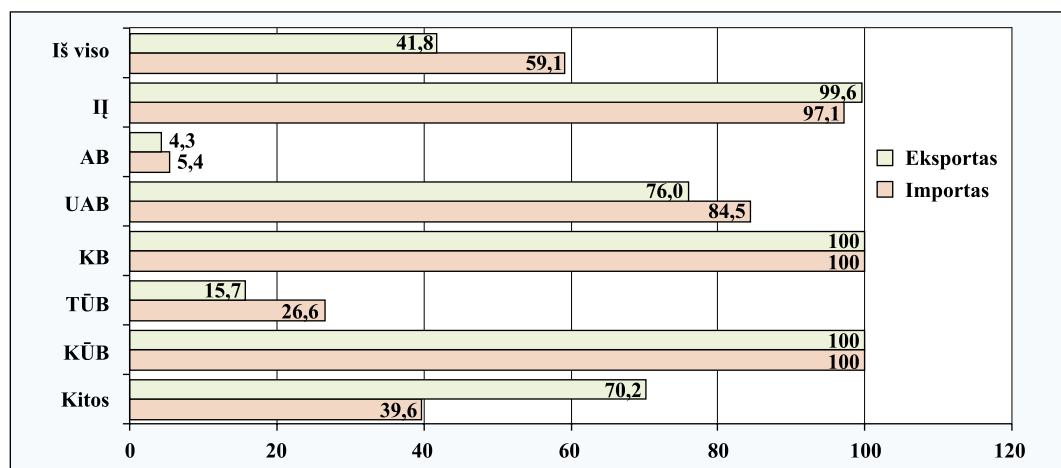
1	2	3
Kitos transporto įrangos gamyba	6,1	5,6
Baldų gamyba; kita, niekur kitur nepriskirta, gamyba	39,8	48,2
Antrinis perdirbimas	100,0	100,0
Elektros, dujų, garo ir karšto vandens tiekimas	0,0	67,9
Vandens rinkimas, valymas ir paskirstymas	23,5	32,0
Statyba	93,8	85,6
Variklinių transporto priemonių ir motociklų pardavimas, techninė priežiūra ir remontas; automobilių degalų mažmeninė prekyba	99,9	98,0
Didmeninė ir komisinė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą	97,9	91,6
Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą; asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	76,7	68,1
Viešbučiai ir restoranai	94,5	80,4
Sausumos transportas; transportavimas vamzdiniais	71,4	65,2
Vandens transportas	25,0	-
Oro transportas	15,5	8,0
Papildomoji ir pagalbinė transporto veikla; kelionių agentūrų veikla	95,3	95,3
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	70,8	27,3
Nekilnojamojo turto operacijos	100,0	100,0
Mašinų ir įrenginių be operatoriaus asmeninių bei namų ūkio reikmenų nuoma	100,0	100,0
Kompiuteriai ir su jais susijusi veikla	100,0	100,0
Moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	100,0	100,0
Kita verslo veikla	99,8	99,6
Švietimas	100,0	100,0
Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	100,0	100,0
Nuotėkų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panaši veikla	93,4	96,7
Poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla	100,0	100,0
Kita aptarnavimo veikla	100,0	100,0

2003 m. bendroje MVĮ eksporto struktūroje didžioji dalis teko didmeninės ir komisinės prekybos (26,1%), variklinių transporto priemonių pardavimo (11,6%), drabužių siuvimo (8,8%), medienos dirbinių ir gaminių (7,3%) bei tekstilės gaminių gamybos (6,0%) veiklos rūšims.

MVĮ importo struktūroje taip pat žymi dalis teko didmeninės ir komisinės prekybos (48,7%), variklinių transporto priemonių pardavimo (14,5%), drabužių siuvimo (3,1%) ir tekstilės gaminių gamybos (2,4%) veiklos rūšims.

MVĮ eksporto ir importo struktūroje pagal įmonių teises formas galima pastebėti, kad labai maža MVĮ užsienio prekybos lyginamoji dalis tenka AB ir TŪB (40 pav.). Kitų teisinių formų įmonių (IĮ, UAB, kooperatinių bendrovių (KB)) didžioji arba visa eksporto ir importo dalis tenka MVĮ. Pažymėtina, kad UAB vykdo net 85,5% viso MVĮ eksporto ir 88,3% viso MVĮ importo.

40 pav. Mažų ir vidutinių įmonių eksporto ir importo lyginamoji dalis pagal įmonių teises formas 2003 m., %

MVĮ eksporto struktūroje pastebima, kad dauguma eksportuotojų savo produkciją realizavo ES ir NVS šalyse (5 lent.). Eksporto tendencijos buvo skirtingos: vidutinės įmonės daugiau orientavosi į ES šalis, o mikroįmonės ir mažos įmonės (iki 9 darbuotojų) – į NVS. MVĮ eksporto struktūroje žymi dalis teko Latvijai.

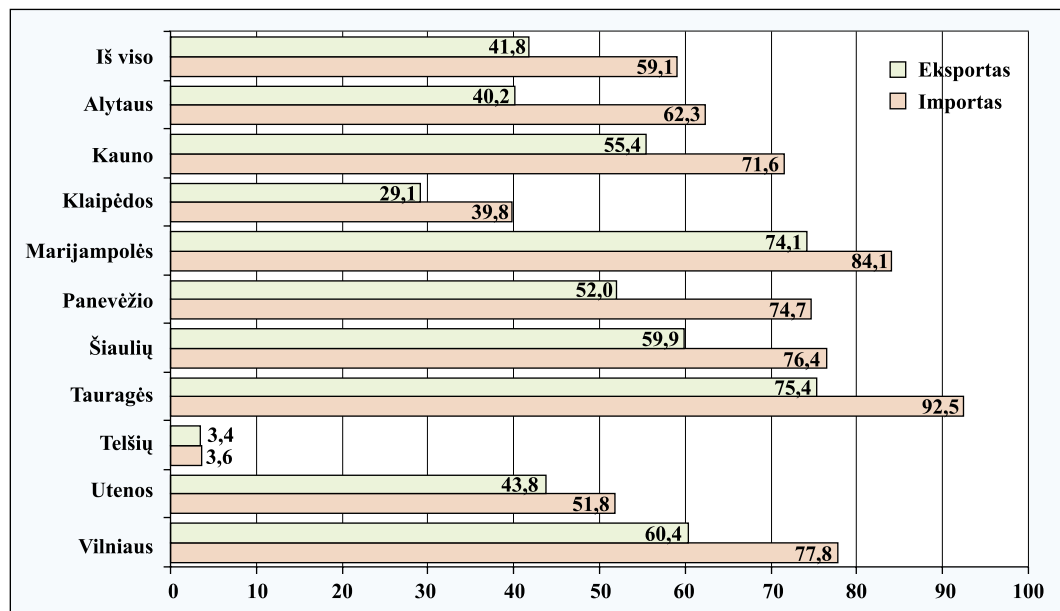
Pažymėtina, kad MVĮ importo struktūros tendencijos buvo kitokios. Daugiau nei pusė viso importo buvo iš ES šalių, žymiai mažiau – iš NVS. Be to, kitaip nei eksporto, importo lyginamosios dalys tarp skirtingo dydžio MVĮ pasiskirstė tolygiai.

5 lentelė. Eksportuojančių ir importuojančių mažų ir vidutinių įmonių dalis pagal vykdomą eksportą ir importą bei pasaulio šalis 2003 m., %

	Eksporto lyginamoji dalis			Importo lyginamoji dalis		
	iki 9 darbuotojų	nuo 10 iki 49 darbuotojų	nuo 50 iki 249 darbuotojų	iki 9 darbuotojų	nuo 10 iki 49 darbuotojų	nuo 50 iki 249 darbuotojų
Iš viso	100	100	100	100	100	100
ES	26,4	33,2	49,8	52,5	50,8	56,5
NVS	43,6	41,4	16,5	12,0	15,3	10,1
JAV	2,9	2,9	3,5	4,1	2,2	1,8
Estija	3,6	3,8	4,1	1,1	1,3	1,4
Latvija	14,4	11,5	12,1	1,9	1,5	1,8
Kitos	9,1	7,2	14,0	28,4	28,9	28,4

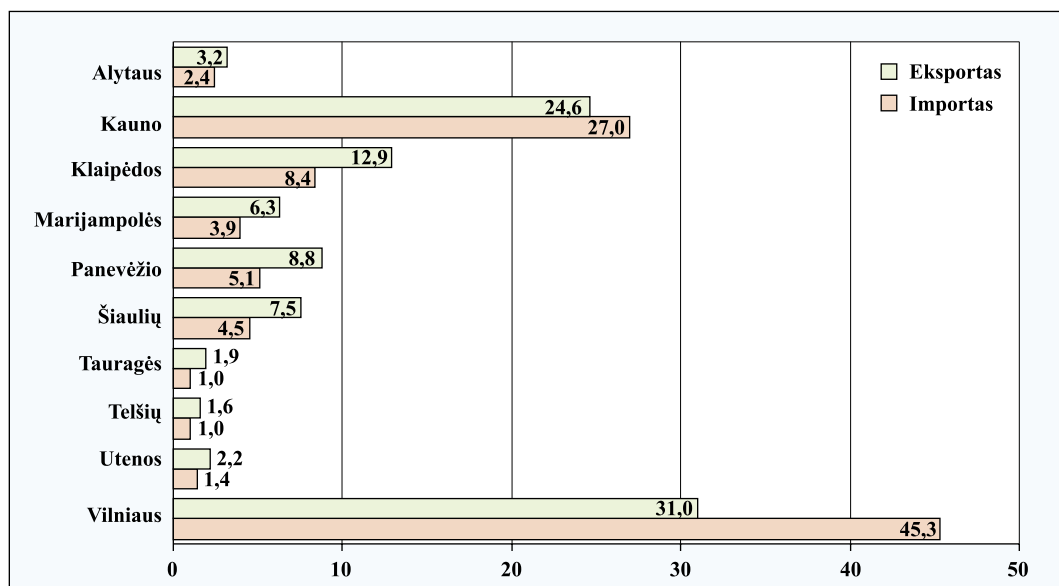
Apskričių eksporto ir importo struktūroje MVĮ užima skirtingą lyginamąją dalį. Ypač didelė ši dalis yra Tauragės ir Marijampolės apskrityse; itin mažą lyginamąją dalį Telšių apskrityje lemia ten esančios AB „Mažeikių nafta“ veikla.

41 pav. Mažų ir vidutinių įmonių eksporto ir importo lyginamoji dalis apskrityse 2003 m. pabaigoje, %

Išanalizavus 2003 m. MVĮ eksporto ir importo pasiskirstymą pagal apskritis, galima išskirti Vilniaus ir Kauno apskritis. Vilniaus apskrities MVĮ eksportas sudarė 31,0% viso šalies MVĮ eksporto ir 45,3% viso MVĮ importo, o Kauno apskrities teko atitinkamai 24,6% eksporto ir 27,0% importo.

42 pav. Mažų ir vidutinių įmonių eksporto ir importo pasiskirstymas pagal apskritis 2003 m. pabaigoje, %

8. INDIVIDUALI VEIKLA

Nuo 2003 m. sausio 1 d., vadovaujantis Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymu bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“, privalomojo patento sąvoką pakeitė verslo liudijimo sąvoka. Fizinis asmuo, pradėjęs vykdyti kokios nors rūšies individualią veiklą, turi teisę pasirinkti vieną iš šių pajamų mokesčio mokėjimo būdų: mokėti išankstinį fiksuotą pajamų mokestį (įsigyti verslo liudijimą) arba pasirinkti kurį nors (15% ar 33%) pajamų mokesčio tarifą ir taikyti jį apmokestinant per kalendorinius metus iš individualios veiklos gautas pajamas. Jeigu gyventojas nusprendžia iš savo individualios veiklos pajamų neatimti šiai veiklai vykdyti patirtų išlaidų, tai nuo bendros gautos pajamų sumos mokamas 15% pajamų mokestis. Kai gyventojas nusprendžia pajamų mokestį skaičiuoti iš gautų savo individualios veiklos pajamų atimdamas leidžiamus atskaitymus, jo likusi pajamų dalis (atėmus išlaidas) apmokestinama 33% pajamų mokesčiu. 2003 m. individualią veiklą buvo įregistravę 3 885 fiziniai asmenys.

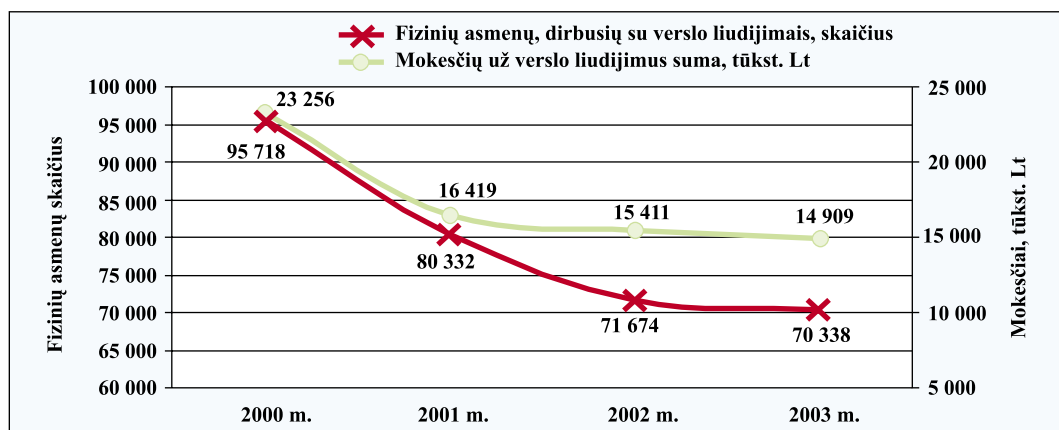
Tačiau ne kiekviena individualia veikla galima verstis įsigijus verslo liudijimą. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“ patvirtintas individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašas. Vienas iš esminių šių individualios veiklos rūšių skirtumų yra tas, kad įsigijus verslo liudijimą yra iš anksto sumokamas fiksuoto dydžio pajamų mokestis, tuo tarpu užsiimant individualia veikla neįsigijus verslo liudijimo, pajamų mokestis mokamas pasibaigus mokestiniam laikotarpiui, iki kalendorinių metų, einančių po to mokestinio laikotarpio, gegužės 1 d. pateikus metinę pajamų mokesčio deklaraciją už praėjusį mokestinį laikotarpį ir joje deklaravus visas praėjusio mokestinio laikotarpio pajamas bei už jas apskaičiuotą pajamų mokestį.

Analizuojant statistinius duomenis galima pastebėti, kad iki 2000 m. pabaigos tęsėsi veiklos su patentais suaktyvėjimas. 1999 m. su patentais dirbo 91 796, 2000 m. – 95 718

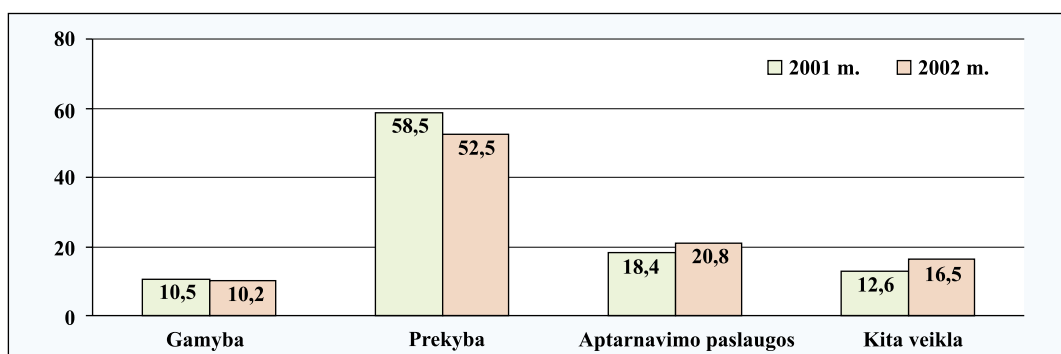
fizinių asmenų, tačiau 2000 m. pabaigoje šios fizinių asmenų veiklos populiarumas pradėjo sparčiai mažėti. 2003 m., palyginti su 2000 m., fizinių asmenų, vykdančių veiklą su patentais, skaičius sumažėjo 26% (43 pav.).

Atitinkamai mažėjo ir už patentus surenkamų mokesčių suma. Pažymėtina, kad didžiausią (50–60%) šių mokesčių sumos dalį sudarė mokesčiai už prekybos patentus, kadangi daugiau kaip 50% su patentais dirbusių fizinių asmenų vertėsi prekyba (44 pav.).

43 pav. Su verslo liudijimais dirbusių fizinių asmenų skaičiaus ir mokesčių už verslo liudijimus kaitos tendencijos 2000–2003 m.

44 pav. Su verslo liudijimais dirbusių fizinių asmenų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis 2001–2002 m., %

Veiklos su patentais mažėjimą lėmė šie teisinės aplinkos pokyčiai:

- 2000 m. rugsėjo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1094 „Dėl privalomųjų patentų išdavimo fiziniams asmenims tvarkos“ (toliau – nutarimas),

kuriuo nustatė, kad fiziniai asmenys, dirbantys su patentais, negali parduoti savo gamybos prekių ir teikti paslaugų juridiniams asmenims, jei pastarieji verčiasi viena iš veiklų, kuria fizinis asmuo užsiima turėdamas patentą.

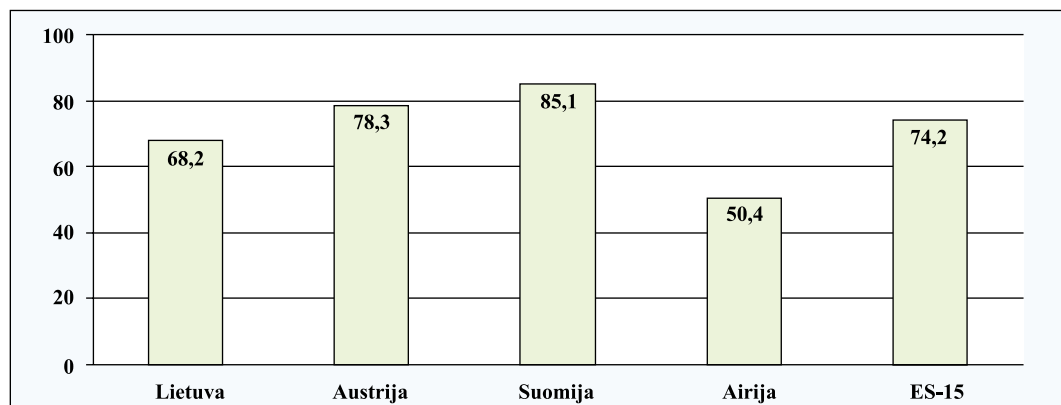
- Minėtame nutarime buvo įtvirtinta nuostata, leidžianti prekybos patentus įsigyti trumpesniam nei vieno mėnesio laikotarpiui. Tuo aktyviai pasinaudojo prekyba užsiiman- tys fiziniai asmenys, patentus įsigydami vos kelioms dienoms per mėnesį. Ši nutarimo nuostata lėmė mokesčių už prekybos patentus sumos mažėjimą.
- Kai kurių savivaldybių tarybos sumažino mokestį už patentus.

9. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ

MVĮ vaidmuo Lietuvos ir kitų šalių ekonomikoje gali būti įvertintas atlikus įvairių rodiklių palyginamąją analizę. Tokios analizės galimybes pirmiausia lemia informacijos prieinamumas. Lietuvai tapus ES nare tapo tikslinga lyginti su ES šalių vidurkiu (ES–25), tačiau tokios informacijos pateikiama dar labai nedaug, dažniausiai tai bendriausi nacionalinių sąskaitų rodikliai. Ypač trūksta informacijos apie MVĮ rodiklius. Todėl pateiktoje analizėje apsiribojama palyginimais tik su atskirų ES šalių arba ES–15 šalių grupės rodikliais pagal ES statistikos tarnybos (EUROSTAT) pateikiamus duomenis.

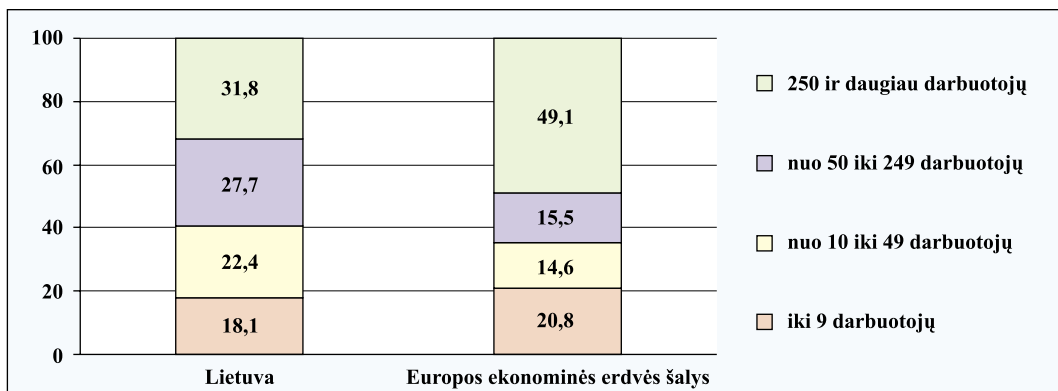
Vienas iš labiausiai dominančių rodiklių yra MVĮ sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės dalis ekonomikoje (45 pav.). Šis rodiklis Lietuvoje yra ne toks didelis kaip ES šalių senbuvų grupėje arba atskirai Austrijoje ir Suomijoje, tačiau žymiai didesnis nei Airijoje.

45 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurta bendrosios pridėtinės vertės dalis Lietuvoje ir ES-15 šalyse 2003 m., %

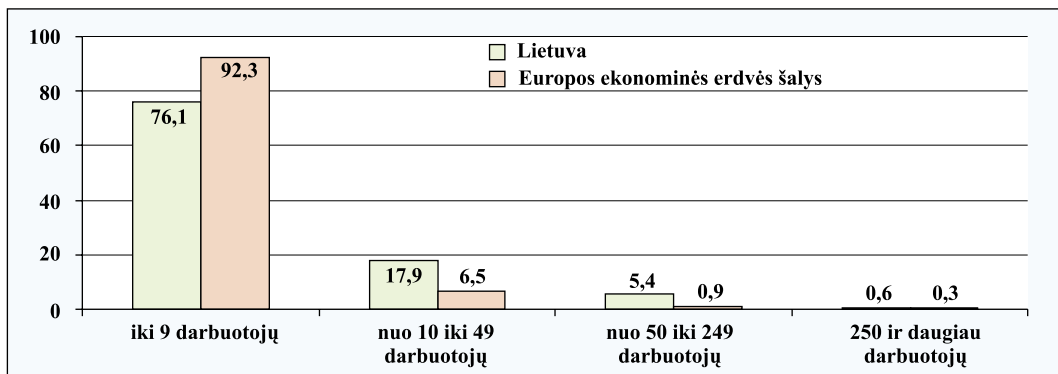
Analizuojant bendrosios pridėtinės vertės struktūrą Lietuvoje ir Europos ekonominės erdvės šalyse (turima omenyje ES-15 bei Norvegija, Islandija ir Lichtenšteinas) galima pastebėti šiuos ypatumus. Mikroįmonių (iki 9 darbuotojų) vaidmuo nėra išskirtinis, tačiau Lietuvos MVĮ sukuriama didesnė pridėtinės vertės dalis (46 pav.).

46 pav. Bendrosios pridėtinės vertės pasiskirstymas įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje ir Europos ekonominės erdvės šalyse 2003 m., %

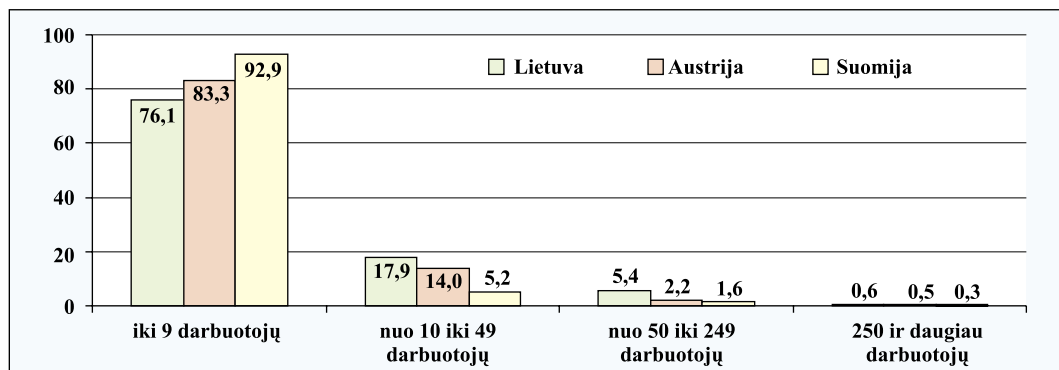
Įmonių skaičiaus struktūroje pagal darbuotojų skaičių Europos ekonominės erdvės šalyse išsiskiria mikroįmonių grupė, apimanti 92,3% visų įmonių (47 pav.). Tuo tarpu Lietuvoje didesnė dalis tenka MVĮ.

47 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje ir Europos ekonominės erdvės šalyse 2003 m., %

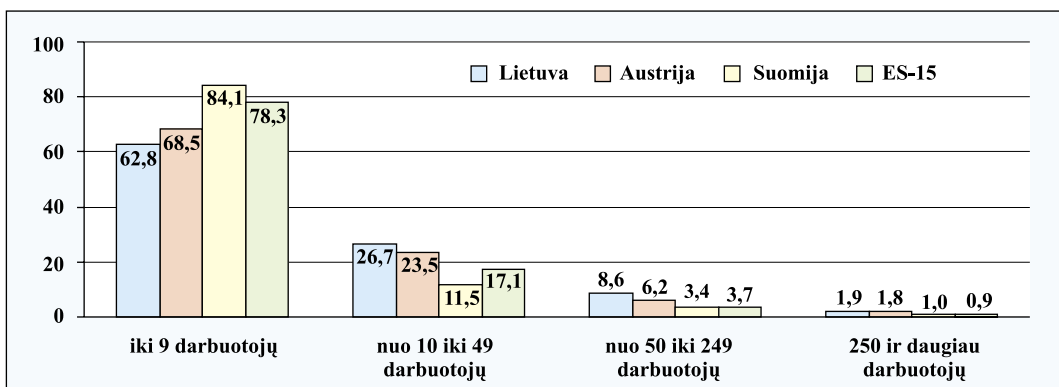
Panašios tendencijos įmonių skaičiaus struktūroje yra ir atskirose ES šalyse (48 pav.). Austrijoje šiek tiek mažesnė lyginamoji dalis, palyginti su Suomija, tenka mikroįmonėms, tačiau ji didesnė nei Lietuvoje. Suomijoje nagrinėjama struktūra yra artima ES-15 vidurkiui.

48 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje, Austrijoje ir Suomijoje 2003 m., %

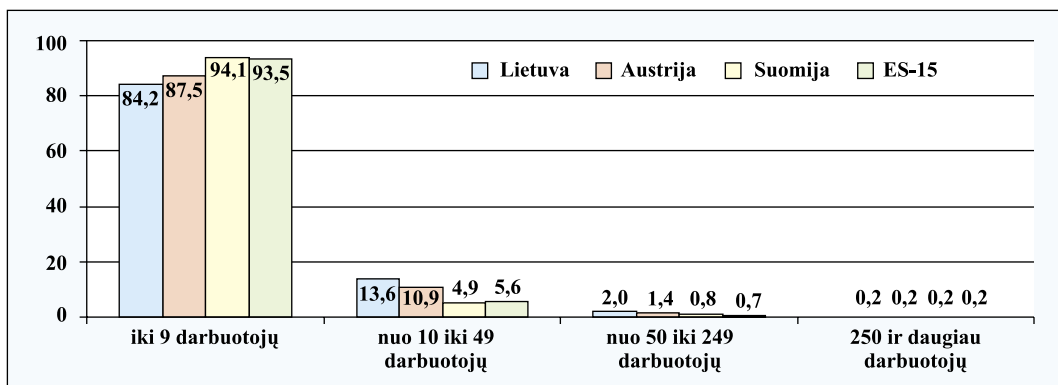

Nagrinėjant įmonių pasiskirstymą pagal darbuotojų skaičių pramonėje (49 pav.) ir gamybinių paslaugų sferoje (50 pav.) galima pastebėti, kad ES-15 šalių grupėje, o taip pat Austrijoje ir Suomijoje, palyginti su Lietuva, didesnė lyginamoji dalis tenka mikroįmonėms, o mažesnė – MVL.

49 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių pramonėje (C+D+E veiklos rūšys) 2000 m., %

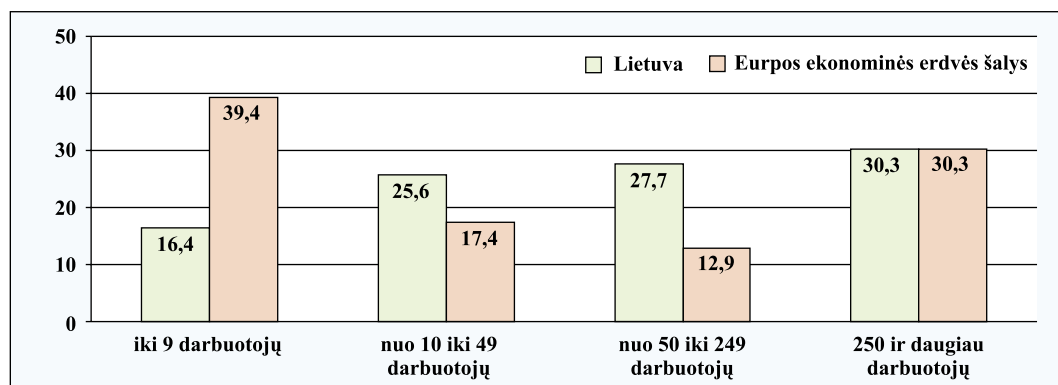

50 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių gamybinių paslaugų sferoje (G+H+I+K veiklos rūšys) 2000 m., %

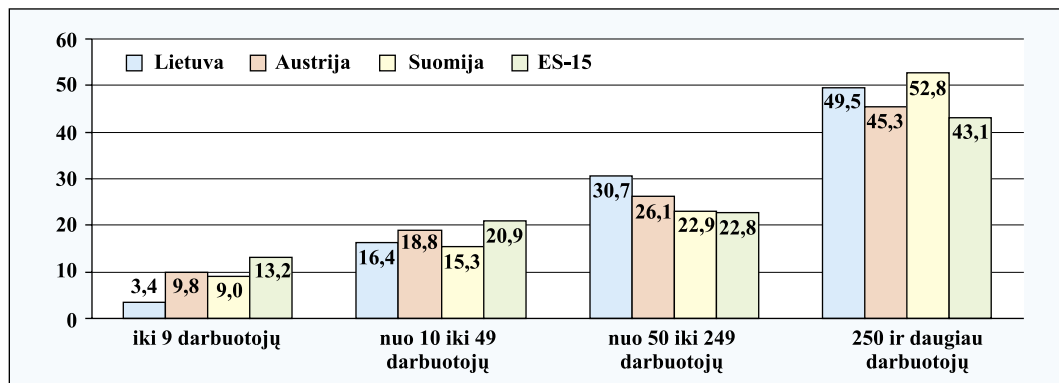

Analizuojant dirbančiųjų pasiskirstymą skirtingo dydžio įmonių grupėse galima pastebėti, kad Lietuvoje, palyginti su Europos ekonominės erdvės šalimis, žymiai mažiau dirbančiųjų yra mikroįmonėse, daugiau – MVI (51 pav.). Dar labiau ši tendencija būdinga pramonei (52 pav.), kur mikroįmonėms Lietuvoje tenka itin maža lyginamoji dalis. Pagal pramonės veiklos rūšis, dirbančiųjų mažose ir didelėse įmonėse lyginamoji dalis Lietuvoje ir ES-15 šalyse labai panaši, o vidutinio dydžio įmonėse (nuo 50 iki 249 darbuotojų) Lietuvoje ši dalis didesnė.

51 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje ir Europos ekonominės erdvės šalyse 2003 m., %

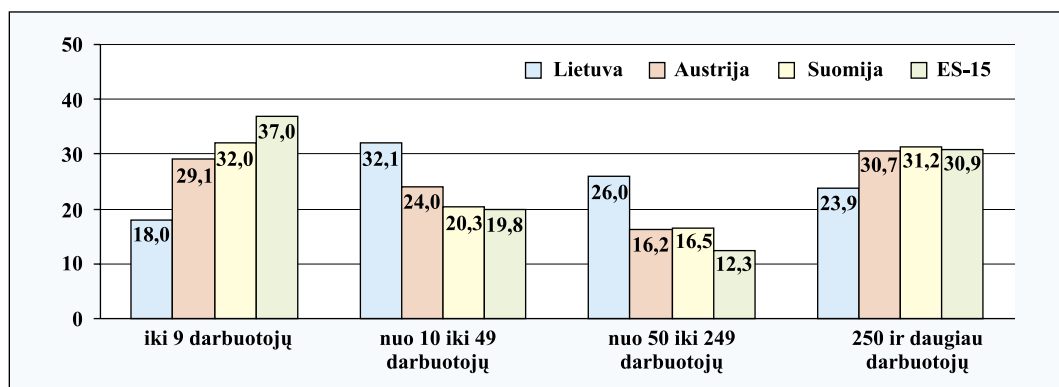

52 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių pramonėje (C+D+E veiklos rūšys) 2000 m., %

Paslaugų sferoje (53 pav.) situacija Lietuvoje ypač išsiskiria MVI lyginamąja dalimi.

53 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas įmonių grupėse pagal darbuotojų skaičių paslaugų sferoje (G+H+I+K veiklos rūšys) 2000 m., %

PRIEDAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO

ĮSTATYMAS

2003 m. sausio 9 d. Nr. 4
Vilnius

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis Įstatymas nustato smulkaus ir vidutinio verslo subjektus, jiems taikomas valstybės pagalbos formas.

2 straipsnis. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai

1. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą.

2. Vidutinė įmonė – tai įmonė, kuri atitinka visas šias sąlygas:

1) įmonėje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų;

2) įmonės metinės pajamos neviršija 138 mln. litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 93 mln. litų;

3) įmonė pagal šio straipsnio 5 dalį yra savarankiška.

3. Maža įmonė – tai įmonė, kuri atitinka visas šias sąlygas:

1) įmonėje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų;

2) įmonės metinės pajamos neviršija 24 mln. litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. litų;

3) įmonė pagal šio straipsnio 5 dalį yra savarankiška.

4. Mikroįmonė – tai maža įmonė, kuri atitinka visas šias sąlygas:

1) įmonėje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų;

2) įmonės metinės pajamos neviršija 7 mln. litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 5 mln. litų;

3) įmonė pagal šio straipsnio 5 dalį yra savarankiška.

5. Pagal šį Įstatymą savarankiškomis įmonėmis laikomos visos įmonės, išskyrus tas, kurių 1/4 ar daugiau įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių priklauso vienai ar kelioms įmonėms, kurios pagal šio straipsnio 2 ir 3 dalyse pateiktus apibrėžimus nėra mažos įmonės ar vidutinės įmonės (tais atvejais, kai apibrėžiamos vidutinės įmonės) arba pagal šio straipsnio 3 dalyje pateiktą apibrėžimą nėra mažos įmonės (tais atvejais, kai apibrėžiamos mažos įmonės). Ši riba gali būti viršyta, jei įmonė priklauso investicinėms bendrovėms, fondams ar kitiems juridiniams asmenims, investuojantiems rizikos kapitalą į smulkų ir vidutinį verslą.

6. Skaičiuojant šio straipsnio 2, 3 ar 4 dalyje nustatytus rodiklius, prie įmonės rodiklių būtina pridėti visų kitų įmonių, kurias įmonė tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja, atitinkamus rodiklius. Įmonė tiesiogiai kontroliuoja kitą įmonę, jei turi 1/4 ar daugiau šios įmonės įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių. Įmonė netiesiogiai kontroliuoja kitą įmonę, jei 1/4 ar daugiau šios įmonės kapitalo ar balsavimo teisių turi įmonės kontroliuojama įmonė ar kelios kontroliuojamos įmonės kartu arba įmonė ir jos kontroliuojama įmonė kartu.

7. Įmonė tampa vidutine įmone, maža įmone ar mikroįmone, jei įmonės metinėje finansinėje atskaitomybėje dvejus finansinius metus iš eilės fiksuojami duomenys atitinka šio straipsnio 2, 3 ar 4 dalyje nustatytas sąlygas. Vidutinė įmonė, maža įmonė ar mikroįmonė atitinkamai praranda tokį statusą, jei įmonės metinėje finansinėje atskaitomybėje dvejus finansinius metus iš eilės fiksuojami duomenys neatitinka šio straipsnio 2, 3 ar 4 dalyje nustatytų sąlygų. Laikoma, kad įmonė tampa vidutine įmone, maža įmone ar mikroįmone arba tokį statusą praranda nuo metinės finansinės atskaitomybės patvirtinimo dienos.

8. Ar steigiamos arba naujai įsisteigusios įmonės, kurių metinė finansinė atskaitomybė dar nėra patvirtinta, atitinka šio straipsnio 2 dalies 2 punkte, 3 dalies 2 punkte arba 4 dalies 2 punkte nustatytas sąlygas, nustatoma pagal planuojamas įmonės pajamas ir turto balansinę vertę bei įmonės pajamas ir turto balansinę vertę per finansinius metus.

9. Šio straipsnio 2 dalies 1 punkte, 3 dalies 1 punkte ar 4 dalies 1 punkte nurodytą darbuotojų skaičių atitinka vidutinis sąrašinis metinis darbuotojų skaičius. Vidutinio sąrašinio metinio darbuotojų skaičiaus apskaičiavimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

10. Vyriausybė, apskričių viršininkai, savivaldybės, smulkaus ir vidutinio verslo subjektams taikydami konkrečią pagalbos formą, atsižvelgdami į konkrečios pagalbos tikslą, šios pagalbos gavėjams gali nustatyti papildomas sąlygas.

3 straipsnis. Valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikimas

1. Valstybės pagalba smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikiama pagal Vyriausybės, apskričių ar savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas.

2. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programų rengimas ir įgyvendinimas finansuojami iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei piniginių fondų lėšų.

3. Rengiant ir įgyvendinant smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas, finansuojamas iš valstybės biudžeto, prioritetas teikiamas mažoms įmonėms (tarp jų ir mikroįmonėms).

4 straipsnis. Valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams formos

Smulkaus ir vidutinio verslo subjektams gali būti taikomos šios valstybės pagalbos formos:

1) mokesčių lengvatos (jei jos nustatytos įstatymuose), rinkliavų lengvatos;

2) finansinė parama: lengvatinių kreditų teikimas, dalinis ar visiškas palūkanų dengimas, garantijų teikimas, kreditų draudimas, rizikos kapitalo investavimas į smulkias ir vidutines įmones, tam tikrų išlaidų (steigimo, tyrimų, garantijų mokesčių, kreditų draudimo įmokų, kokybės sertifikatų įsigijimo ir kitų išlaidų) kompensavimas, subsidijos darbo vietoms kurti;

3) įmonių savininkų, įmonių organų narių bei darbuotojų konsultavimo, mokymo, kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo paslaugos lengvatinėmis sąlygomis;

4) verslo inkubatorių, verslo centrų, technologinių parkų steigimas ir jų teikiamos paslaugos;

5) Vyriausybės, apskričių viršininkų ar savivaldybių nustatytos kitos pagalbos formos.

5 straipsnis. Valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams apribojimai

1. Šio Įstatymo 4 straipsnyje nustatytos valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams formos netaikomos (jei kituose įstatymuose nenustatyta kitaip) šiems smulkaus ir vidutinio verslo subjektams:

1) valstybės įmonėms ir savivaldybės įmonėms;

2) įmonėms, kuriose valstybei ar savivaldybei priklauso daugiau kaip 1/2 įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių;

3) įmonėms, kurių paskutinių finansinių metų pajamos iš valstybės neremtinės veiklos sudaro daugiau kaip 1/3 visų paskutinių finansinių metų įmonės pajamų. Šis apribojimas netaikomas tais atvejais, kai suteikiama valstybės pagalba bus panaudota konkrečiai veik-

lai pradėti ar plėtoti ir ši veikla nėra valstybės neremtiną veiklą. Valstybės neremtiną veiklą rūšių sąrašą tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

2. Valstybės pagalba smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikiama nepažeidžiant valstybės pagalbą reglamentuojančių Europos Sąjungos teisės aktų.

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

VALDAS ADAMKUS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS

NUTARIMAS

DĖL VALSTYBĖS NEREMTINOS VEIKLOS RŪŠIŲ SĄRAŠO PATVIRTINIMO

2003 m. sausio 9 d. Nr. 4

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymo (Žin., 1998, Nr. 109-2993; 2002, Nr. 105-4689) 5 straipsnio 1 dalies 3 punktu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutaria:

1. Patvirtinti valstybės neremtinės veiklos rūšių sąrašą (pridedama).
2. Pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 20 d. nutarimą Nr. 441 „Dėl neskatinamos veiklos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams sąrašo“ (Žin., 1999, Nr. 36-1093).

Ministras Pirmininkas

Algirdas Brazauskas

Ūkio ministras

Petras Čėsna

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2003 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 4

VALSTYBĖS NEREMTINOS VEIKLOS RŪŠYS

1. Medžioklės, gaudymo spąstais ir medžioklės patirties skleidimo ir susijusių paslaugų veikla (01.50*).
2. Gėrimų gamyba (nuo 15.91 iki 15.95).
3. Tabako gaminių gamyba (16.00).
4. Variklinių transporto priemonių ir motociklų pardavimas; automobilių degalų mažmeninė prekyba (50.10, nuo 50.30 iki 50.50).
5. Didmeninė ir komisinė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą (nuo 51.11 iki 51.70).
6. Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą (nuo 52.11 iki 52.63).
7. Finansinis tarpininkavimas, išskyrus draudimo ir pensijų lėšų kaupimą (nuo 65.11 iki 65.23).
8. Draudimo ir pensijų lėšų, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, kaupimas (nuo 66.01 iki 66.03).
9. Pagalbinė finansinio tarpininkavimo veikla (nuo 67.11 iki 67.20).
10. Nekilnojamojo turto operacijos (nuo 70.11 iki 70.32).
11. Teisinė veikla (74.11).
12. Azartinių lošimų ir lažybų organizavimo veikla (92.71).

*Čia ir toliau – Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus klasė.

Valstybės neremtiną laikoma visų rūšių veikla, priskirta nurodytajai Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus klasei.